

Jean Sibeliuksen kirkollinen musiikki

Kirjallinen työ S-KM17_24

Sampo Rantalainen

2025

Kirkkomusiikin koulutusohjelma

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Helsinki

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi Jean Sibeliuksen kirkollinen musiikki	Sivumäärä 40+5
Tekijän nimi Rantalainen, Sampo	Lukukausi kevät 2025
Aineryhmän nimi Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä	
Tutkimuksessa perehdyin kansallissäveltäjämme Jean Sibeliuksen sävellystuotantoon ja valitsin sieltä teokset, joita voidaan pitää kirkollisena musiikkina. Näistä sävellyksistä muodostui koostamani teosluettelo, jonka pyrin laatimaan mahdollisimman selkeäksi ja helppolukuiseksi. Toivon tutkimukseni olevan avuksi kanttoreille heidän valitessaan Sibeliuksen musiikkia seurakunnan kuoroille. Tätä teosluettelon muodostamista varten kävin läpi paljon kirjallisuutta Sibeliusta aikaisemmin tutkineilta. Tutustuin Sibeliuksen hengellisyyteen. Työssäni avaan käsitteet: kirkkomusiikki, rituaalimusiikki ja kirkollinen musiikki. Perustelen myös miksi päädyin valitsemaan tälle tutkimukselleni otsikoksi käsitteen <i>kirkollinen musiikki</i>. Tämän käsitteen alle rakensin hänen teosluettelonsa. Tutkimuksessa ensin jaottelen Sibeliuksen kirkolliset sävellykset eri luokkiin: vokaalimusiikki, urkumusiikki, rituaalimusiikki ja muu kirkollinen musiikki. Sen jälkeen esittelen lyhyesti jokaisen yksittäisen sävellyksen perusteluineen, miksi valitsin juuri sen teosluetteloon. Esittelen myös joitakin esimerkkejä sävellyksistä, jotka jäivät tämän ulkopuolelle.	
Hakusanat laulumusiikki, liturginen musiikki, kirkkomusiikki, kuoromusiikki, rituaalimusiikki, kirkollinen musiikki, kirkollinen vokaalimusiikki, Suomi, urkumusiikki, Jean Sibelius	
Tutkielma on tarkastettu plagiointitarkastusjärjestelmällä 14.5.2025 Hilikka-Liisa Vuori	

Sisällys

1	JOHDANTO	
1.1	Tutkimuksen tausta	4
1.2	Tutkimuskohde, -tehtävä ja -kysymykset	4
1.3	Jean Sibeliuksen hengellisyys	4
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1	Aikaisemmat tutkimukset	6
2.2	Keskeiset käsitteet	7
2.2.1	Kirkkomusiikki	7
2.2.2	Kirkollinen musiikki	8
2.2.3	Rituaalimusiikki	9
3	SIBELIUKSEN KIRKOLLINEN MUSIIKKI	12
3.1	Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	12
3.2	Kirkollisten sävellysten sävellysmuodot	13
3.2.1	Kirkollinen vokaalimusiikki	13
3.2.2	Urkumusiikki	16
3.2.3	Rituaalimusiikki	21
3.2.4	Muu kirkollinen musiikki	28
4	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	37
	LIITTEET	41
	Liite 1 Teosluettelo	41

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Jean Sibeliuksen (1865–1957) elämästä ja musiikista on tehty todella paljon kirjallisia töitä, väitöskirjoja ja kirjallisuutta, mutta tutkimusta, jossa keskitytään pelkästään Sibeliuksen kirkolliseen musiikkiin loistaa poissaolollaan. Esimerkiksi Toivo Kuulan kirkkomusiikista on Pentti Kuula tehnyt Pro gradu -tutkielman ja Oskar Merikannon hengellisestä vokaalimusiikista Joose Vähäsöyrinki on kirjoittanut kirjallisen työn. Mielestäni Suomen merkittävimmän säveltäjän tuotanto samassa kontekstissa ansaitsee tulla laitettua yksiin kansiin.

1.2 Tutkimuskohde, -tehtävä ja -kysymykset

Tutkimuksessani listaan ja esittelen Jean Sibeliuksen tuotannosta jokaisen kappaleen ja Sibeliuksen itsensä tekemän sovituksen, joka voidaan luokitella kirkolliseksi musiikiksi joko tekstin, sävelmän alkuperän, vakiintuneen käytännön, muiden tutkijoiden tai kristillisen taustan perusteella. Mitä on Jean Sibeliuksen kirkollinen musiikki?

1.3 Jean Sibeliuksen hengellisyys

Musiikin kandidaatin proseminarityössäni kirkkomusiikin koulutusohjelmassa käsittelemäni Sibeliuksen henkistä kasvua ja polkua kohti vapaamuurariutta. Tämä on mielenkiintoinen aihe, sillä Sibelius sai elämänsä aikana tutustua monenlaisiin erilaisiin uskonnollis-filosofisiin ajatuksiin, kuten tolstoilaisuuteen (Lehtinen 2015, 31–38), luterilaisuuteen (Lehtinen 2015, 53–55) ja teosofiaan (Lehtinen 2015, 66–68). Näitä hengellisiä ajatussuuntia löytyy Ilari Lehtisen mukaan vapaamuurariudesta (Lehtinen 2015, 51), jonka jäseneksi Sibelius liittyikin 18.8.1922 (Marvia 1984, 9–10). Tähän hengelliseen maisemaan yhdistettynä se tieto, että Suomessa vapaamuurareiksi hyväksytään vain kristittyjä miehiä (MacNulty 2007, 9, 212) kertoo sen, että Sibeliuksella on täytynyt olla myös jonkinlainen luterilainen maailmankatsomus, vähintäänkin luterilaisen kirkon jäsenyys. Kuitenkin Sibeliuksen valtavasta tuotannosta vain varsin pieni siivu on kirkollista musiikkia, josta voidaan myös päätellä uskonnollisuuden olleen vain osan Sibeliuksen elämässä. Se mitä kaikkea voidaan pitää uskonnollisuudella onkin haastavampi kysymys, Sibelius nimittäin koki luonnon hyvin vahvana innoittajana sävellyksilleen “luonnon mystisestä jumaluudesta”. (Lehtinen 2015, 65.) Luonnon innoittamana sävellystuotantoa onkin jo paljon laajemmin, mainitaan esimerkiksi viisi

puuaiheista pianokappaletta “*Puusarja*” op. 75 (Poroila 2015, 30). Symbolismia löytyy myös paljon hänen musiikkituotannostaan, mahdollisesti hyvän ystävänsä Akseli Gallen-Kallelan vaikutuksen myötä. Lehtinen mainitsee symbolismia löytyvän varsinkin Sibeliuksen näyttämömusiikista. (Lehtinen 2015, 45–47.) Sävellykset joita pidän Sibeliuksen kirkollisena musiikkina tulen käsittelemään ja perustelevaan tässä kirjallisessa työssäni.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aikaisemmat tutkimukset

Fabian Dahlström (1987) kirjassaan *The Works of Jean Sibelius* käy läpi koko Sibeliuksen tuotannon.

Fabian Dahlströmin (2003) järkälemäisessään kirjassaan *Jean Sibelius: Thematisch-bibliographisches Verzeichnis seiner Werke*, Dahlström luetteloii ja esittelee koko Sibeliuksen tuotannon, joka on ollut tiedossa kirjan kirjoittamisen aikaan. Näiden lisäksi Dahlström kategorisoi Sibeliuksen tuotannon omiin osastoihinsa. Minä käytän tätä tapaa innoituksena omaan luettelooni. Dahlströmin kategoriassa ”Liturginen musiikki” on vain kolme kappaletta. Kirjasta löytyy todella paljon tietoa sävellyksistä ja niiden taustoista.

Ilari Lehtinen (2015) on teoksessaan *Jean Sibeliusen henkisen kasvun jäljillä* tutkinut Jean Sibeliuksen hengellistä kasvua. Lehtisen kirjassa käydään myös lyhyesti läpi Sibeliuksen tuotannosta sävellyksiä jotka ovat suoranaisesti kirkolliseen käyttöön tarkoitettuja. Lehtisen kirja sisältää myös historiaa *Rituaalimusiikin* synnystä ja taustaa parista tutkielmani listalle päätyvästä kappaleesta.

Kari Kilpeläinen (1992) on kirjoittanut väitöskirjan *Tutkielmia Jean Sibeliusen käsikirjoituksista*. Kirjassa Kilpeläinen käy monia Sibeliuksen sävellyksiä läpi, sellaisia joiden sävellysajankohdasta oli epätietoisuutta. Tätä työtä hän teki Helsingin yliopistolla, sen jälkeen kun Sibeliuksen perikunta vapautti nuottikäsikirjoitukset tutkijoiden käyttöön. Kilpeläinen esittelee myös lyhyesti joidenkin sävellysten taustoja.

Einari Marvia (1984) on kirjassaan käynyt läpi erittäin tarkasti Sibeliuksen *Rituaalimusiikin* syntyhistorian ja tehnyt kappaleista musiikilliset analyysit.

Sibeliukselle on omistettu verkkosivusto www.sibelius.fi. Tällä sivulla on listattuna Sibeliuksen tuotanto ja hieman tietoa kappaleista, niiden synnystä ja Sibeliuksesta yleisesti. Joistakin kappaleista löytyy enemmän tietoa kuin Kari Kilpeläisen (1992) väitöskirjasta.

Heikki Poroilan (2015) julkaisu käsittelee Sibeliuksen koko tuotannon. Listattuna on kaikki tiedossa olevat sävellykset ja joistakin sävellyksistä hieman lisätietoa.

Vertailen tietoja näistä lähteistä varmistaakseni kappaleiden syntyvuodet, opusnumerot ja taustat. Eri lähteistä erityisen tärkeä minulle on Kari Kilpeläisen (1992) väitöskirja *Tutkielmia Jean Sibeliuksen käsikirjoituksista*, koska siitä löytyy paljon sellaista tietoa Sibeliuksen sävellyksistä jota ei muualta löydy. Monet tutkijat ovat käyttäneet tätä väitöskirjaa lähteenään omissa teksteissään.

Poroilan (2015), Dahlströmin (1987) ja (2003) sekä Sibeliuksen sivuston julkaisuja käytän apuna kappaleiden valinnassa niiden helppolukuisuuden takia. Etenkin Dahlströmin (2003) kirja on todella suurena apuna selkeyden ja tiedon määrän takia.

2.2 Keskeiset käsitteet

2.2.1 Kirkkomusiikki

Yrjö Sariola (1986) määrittelee kirjassaan *Jumalan kunniaksi ja mielen rakennukseksi* kirkkomusiikin olevan hyvin vahvasti liitettynä nimenomaan jumalanpalvelukseen ja sen liturgiaan. Kun jumalanpalveluselämässä on aktiivinen ja monipuolinen musiikki, se kantaa myös jumalanpalveluksen ulkopuolelle kansan keskuuteen, kirkon konsertteihin ja säveltäjille, jotka intoutuvat luomaan kirkkomusiikkiteoksia. Kuitenkin, jos teoksen teksti tai musiikillinen käyttötarkoitus erkaantuu jumalanpalveluskäyttötarkoituksesta, se muuttuu uskonnolliseksi musiikiksi. (Sariola 1986, 75–78.) Tästä esimerkkinä Wolfgang Amadeus Mozartin (1756–1791) säveltämä teos *Requiem* (KV 626), joka noudattelee katolisen kirkon messun kaavaa ja näin ollen teos on kirkollista musiikkia. Kun taas puolestaan uskonnollisena musiikkina voidaan pitää Johannes Brahmsin (1833–1887) teosta *Ein deutsches Requiem*, jonka teksti on kyllä Raamatusta, mutta sävellyks ei noudata millään tavalla katolisen messun kaavaa.

Toinen esimerkki kirkkomusiikin ja uskonnollisen musiikin erosta Yrjö Sariolan määritelmää mukailen olkoon kirjallisen työni sisällöstä eli Sibeliuksen kahdesta sävellyksestä. *Herran siunaus* täyttää määritelmän kriteerit ja on kirkkomusiikkia, mutta *On hanget korkeat, nietokset* sitä ei tee.¹ *Herran siunaus* on nimenomaan sävelletty jumalanpalveluksessa käytettäväksi musiikiksi, kun taas *On hanget korkeat, nietokset*, on Sibeliuksen vokaalimusiikkia opuksesta *Viisi joululaulua* sen nro 5. Etenkin tämän viimeisen säkeistön teksti alkaessaan “Oi anna Jumala armoas”, antaa suoraan viittauksia

---

¹ Herran siunauksen nuotti, ks. Klementti 1932, 95. On hanget korkeat nietokset nuotti ks. Kilpeläinen 2001, 24.

uskonnollisuuteen, mutta laulua ei ole sävelletty kirkon jumalanpalveluksissa käytettäväksi.

Jumalanpalvelusten oppaassa (2009) tuodaan esille näkemys, jonka mukaan kaikki musiikki on lahja Jumalalta ja ihminen on välikäsi joka musiikin säveltää tai esittää. Ihminen voi kuitenkin myös turmella tämän Jumalan lahjan toiminnallaan. Oppaassa kehoitetaan kuitenkin musiikin monipuoliseen toteutukseen eri instrumentein ja laulajien toimesta sekä mahdollisesti myös korvata virsi “asiayhteyden sopivalla musiikilla”. (Kirkkohallitus 2009, 103–104.) Mitä sitten on “asiayhteyden sopiva musiikki”? Käsittelen sitä seuraavaksi.

2.2.2 Kirkollinen musiikki

Käytän termiä *Kirkollinen musiikki*, kuten lopputyöni otsikossa lukee, sillä edellisessä alaluvussa esille tullut termi “uskonnollinen musiikki” tai Joose Vähäsöyringin kirjallisessa työssä *Oskar Merikannon hengellinen vokaalimusiikki* (2008), termi ”hengellinen musiikki” ovat kumpikin mielestäni ongelmallisia. Mitä on uskonnollinen musiikki? Se voi olla minkä tahansa uskonnon musiikkia. Sama pätee hengellisessä musiikissa. Suomessa tämä ehkä vielä saatetaan kansan piirissä ymmärtää kristilliseen tekstiin perustuvaksi, mutta hengellistä musiikkia löytyy jokaisesta uskonnosta tai vaikkapa kundaliinijoogasta, joka on tunnetusti hengellinen joogasuuntaus. Joogan taustalla soi “mantroja ja lauluja”. (Yogobe.) Toki samoja kriittisiä perusteluja voidaan esittää termistä kirkollinen musiikki: minkä kirkkokunnan musiikkia tarkoitetaan?

Jean Sibelius on säveltänyt kirkkomusiikkia nimenomaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käyttöön. Hän on ollut jollain tavalla kosketuksissa luterilaiseen uskontoon ja sen kirkkoon, säveltänyt urkumusiikkia, kristillistä tekstiä sisältäviä kappaleita, kappaleita joita vakiintuneen käytön mukaisesti esitetään tai lauletaan yhteislauluna paljon kirkoissa erilaisissa tilaisuuksissa. Näitä kaikkia voidaan käyttää joko jumalanpalveluksessa, kirkollisessa toimituksessa, kirkossa tapahtuvassa konsertissa tai yhteislaulutilaisuudessa. Näistä kaikista muodostuu kokonaisuus *Jean Sibeliuksen kirkollinen musiikki*.

Pohdin myös muita vaihtoehtoja kirjallisen työni nimeksi ja yksi sellainen olisi voinut olla *Jean Sibeliuksen kirkossa esitettävä musiikki*. Tässä kuitenkin päädyimme siihen ongelmaan, että varmasti Sibeliuksen musiikkia on esitetty hyvin laajalla kirjolla kirkon tiloissa, varsinaisessa kirkkosalissa, seurakuntakodissa tai siunauskappelissa jne.

Esimerkiksi Youtubesta löytyy videokonserttitaltiointi *Kalevi Kiviniemen*² -kanavalta 5.12.2014, jossa Kiviniemi säestää uruilla ja baritoni *Jorma Hynninen*³ laulaa Sibeliuksen kappaleen *Laulu ristilukista* Vantaan Pyhän Laurin kirkossa. (Hynninen ja Kiviniemi 2014)

Laulu ristilukista on 4. osa näyttämömusiikkia orkesterille op. 27 *Kuningas Kristian II* vuodelta 1898. Kappale on alunperin ruotsinkielinen *Sången om korsspindeln* Adolf Paulin tekstiin, suomennoksen teki Aarni Kouta. (Poroila 2015, 15.) Laulu kertoo verenhimoisesta Ruotsin kuninkaasta. (Sibelius-sivusto, Kuningas Kristian II) Näytelmän laulusta tuli erittäin suosittu, elettiin vielä sortovuosien aikaa ja ihmiset kokivat siihen yhtymäkohtia Venäjään, jonka vallan alla Suomi tuolloin oli. Sibeliuksen 150 juhlavuoden kunniaksi Yleisradio järjesti kuuntelijoille yleisöäänestyksen suosituimmasta Sibeliuksen yksinlaulusta ja sen voitti ylivoimaisesti *Laulu ristilukista*. (Emmanuelsson ja Piispanen 2015.)

Laulu on suosittu yksinlaulu tänäkin päivänä, kirkossa esitetty ja videotaltioitu. Onko se kirkkomusiikkia, kirkollista musiikkia? Ei ole, mutta kirkossa esitettävää musiikkia se on, koska näin on todistetusti tapahtunut. Laulua ei voida pitää kirkkomusiikkina tai kirkollisena musiikkina. Se on sävelletty osaksi näytelmää, sen teksti ei ole sellaista jota voitaisiin perustellusti kutsua kirkolliseksi kappaleeksi. Näin olen kumonnut ajatuksen otsikosta *Kirkossa esitettävästä musiikista*, koska tällä esimerkillä käytännössä osoitan, että mitä tahansa Sibeliuksen musiikkia voitaisiin kutsua kirkossa esitettäväksi musiikiksi sen esittämispaikan mukaan.

2.2.3 Rituaalimusiikki

Kotimaisten kielten keskus ja sen Kielitoimiston sanakirja määrittelee sanan rituaali seuraavalla tavalla: “substantiivi, uskonnollisen toimituksen tm. juhlamenojen vakiintunut suoritustapa”. (Kotimaisten kielten keskus) Sanan rituaali käyttäminen on siinä mielessä haastavaa, että puhekielessä sillä voidaan tarkoittaa eri asioita, kuten Ronald L. Grimes (2013) kirjassaan *The Craft of Ritual Studies* mainitsee esimerkkejä rituaalista tavallisessa elämässä kuten ihmisten aamutoimet ja eläinten parittelurituaalit.

---

² Kalevi Kiviniemi (1958–2024) oli merkittävä, monipuolinen suomalainen urkuri, joka esiintyi ympäri maailmaa. (Putkonen 2024.)

³ Jorma Hynninen (1941–) on suomalainen baritoni, esiintynyt ympäri maailmaa merkittävässä oopperataloissa ja konserttisaleissa, levyttänyt paljon erilaista musiikkia ja toiminut Sibelius-Akatemialla laulumusiikin professorina. (Saulo 2020.)

Kyseessä on opittu toimintatapa, joka toistetaan aina samalla tavalla, sanoin ja liikkein. (Grimes 2013, 2–3.) Tässä yhteydessä viitataan sanalla rituaali uskonnollisiin tai siihen vertautuviin tapahtumiin. Yksi esimerkki uskonnollisesta rituaalista on evankelis-luterilaisen kirkon messussa nautittu ehtoollinen, Jeesuksen muistoateria.

Ehtoollisrituaalissa pappi lausuu asetussanat: “Ottakaa ja syökää, tämä on minun ruumiini. Ottakaa ja juokaa tästä, te kaikki. Tämä malja on uusi liitto minun veressäni”. Asetussanojen jälkeen pappi siunaa ehtoollisaineet, viinin ja öylätin ja tekee ristinmerkin niiden päälle. Ennen ehtoollisen viettoa seurakunta lausuu yhteen ääneen Isä meidän -rukouksen. Näin on suoritettu ehtoollisrituaali. Itse ehtoollisen viettämisen aikana on yleensä musiikkia, lauletaan virsiä, tai kuunnellaan instrumentti- tai vokaalimusiikkia. Voidaan siis puhua rituaalimusiikista.

Rituaalimusiikille on hyvin haastavaa löytää määritelmää. Esimerkiksi iso 29 osainen tietosanakirjasarja *The new Grove Dictionary of Music and Musicians* ei tunne sanaa rituaalimusiikki vaan määrittelee sanan rituaalin (latinankielinen sana rituale) länsimaisissa kirkoissa pappien käyttämäksi käsikirjaksi, joka sisältää rukouksia ja ohjeita sakramenttien toimittamisesta. Enemmän tietoa tästä aiheesta kehoitetaan katsomaan tietosanakirjan osasta 15, kohdasta *liturgia ja liturgiset kirjat*. (Sadie ja Tyrrell 2001, 453.) Liturgia-sanalla ei mainita varsinaisesti sanaa rituaalimusiikki, vaan käydään läpi liturgian määritelmää ja sen historiaa, niin länsimaisen kuin itäisen kirkkokuntien osalta ja minkälaisia rituaali-, seremonia- ja liturgisia kirjoja on näissä ollut olemassa. Nykyisin tunnetuimman liturgiset kirjat ovat kirkkokuntien virsikirjat, jotka sisältävät palvelusmusiikkia, aamu- ja iltarukousriittejä ja tekstejä erilaisiin tilaisuuksiin. (Sadie ja Tyrrell 2001, 1–9.)

Näistä teksteistä minulle syntyy johtopäätös, että rituaalimusiikki liittyy hyvin vahvasti eri kirkkokuntien erilaisten toimitusten yhteydessä käytettävään musiikkiin, jolla vahvistetaan seremonian merkitystä.

Tässä tutkimuksessa tarkoitan rituaalimusiikilla Sibeliuksen säveltämää rituaalimusiikkia vapaamuurareille: *Musique religieuse* op. 113 on Suomen vapaamuurareille sävelletty teos. Vapaamuurariuus on mystinen ja mielenkiintoinen aihe, jonka tutkiminen olisi oman kirjallisen työn aihe. Aiheen laajuuden vuoksi keskityn perustelemaan, miksi joitakin rituaalimusiikin osia voin pitää kirkollisena musiikkina.

Suomen vapaamuurarit, Helsingin Suurloosi aloitti virallisen toimintansa 18.8.1922. Sibelius liittyi heti mukaan uutena jäsenenä ja häntä pyydettiin säveltämään vapaamuurareille omaa musiikkia (Marvia 1984, 9–10). Rituaalimusiikin ensimmäinen versio valmistui vasta 5.1.1927 ja se ensiesitettiin 12.1.1927 oopperalaulaja Wäinö Solan ja urkuri Ernst Lingon toimesta (Marvia 1969, 6). Mitä musiikkia käytettiin sitä ennen vapaamuurarien kokouksissa? Improvisointia, jota harrasti myös Sibelius itse Mannborg-harmonin äärellä. (Marvia 1984, 11–12.) Muita mainintoja musiikista on valikoiden Mozartin vapaamuurarimusiikista ja Taikahuilusta, sekä Beethovenin, Händelin ja Bachin sävellyksiä, joihin Wäinö Sola ja Samuli Sario käänsivät ja kirjoittivat laulettavaa tekstiä. (Marvia 1984, 17–19.)

Suomen vapaamuurariutta ja evankelis-luterilaista kirkkoamme yhdistää ainakin nämä kaksi asiaa: Suomen vapaamuurareihin hyväksytään vain kristittyjä miehiä ja ennen Sibeliuksen säveltämän rituaalimusiikin aikaa, loosin kokouksen avajaishymninä on laulettu Martti Lutherin virttä *Jumala ompi linnamme* (Marvia 1984, 17). Jo näiden kahden piirteen perusteella uskallan luokitella kirkolliseksi musiikiksi tiettyjä kappaleita rituaalimusiikista.

3 SIBELIUKSEN KIRKOLLINEN MUSIIKKI

3.1 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tutkimusmenetelmäni on musiikinhistoriaa ja nuottimateriaalia kartoittava. Lisäksi tutustun myös kappaleiden nuotteihin, sävellysten teksteihin tai taustoihin, joita näkemykseni mukaan voidaan pitää kirkkomusiikkina tai joita voidaan esittää kirkollisessa ympäristössä. Tutkielma sisältää pieniä nuottiesimerkkejä. Valitsin ensin luetteloön sävellykset muistini perusteella. Sen jälkeen kävin läpi muiden tutkijoiden teosluetteloita, kirjoja ja internetsivuja läpi. Näiden tietojen perusteella tutkin nuotteja sekä sanoituksia. Teosluetteloita tutkiessani, kiinnitin huomiota tiettyihin sanoihin, kuten “virsi”, voisiko se olla asia joka määritteli kappaleen kirkolliseksi musiikiksi? Tämä ei riittänyt valintakriteeriksi, esimerkiksi teoksia *Maan virsi* op. 95 tai *Väinön virsi* op. 110 (Poroila 2015, 38, 42.) ei mitenkään voida luokitella kirkolliseksi musiikiksi, ensimmäisessä tekstin ollessa Eino Leinon ja jälkimmäisessä teksti on kansalliseepoksestamme *Kalevalasta*.

Tutkimusaineistoni jakautuu neljään osaan. Ensimmäisen materiaalin muodostaa kirkollinen vokaalimusiikki, sisältäen 1986 virsikirjojen virret, kuten esimerkiksi virren 31 *Ei valtaa, kultaa loistoa*. Tämän melodian sekä Sibeliuksen itse tekemiä sovituksia laulusta *En etsi valtaa loistoa* käyn läpi kohdassa 3.2.4

Toinen materiaali koostuu kahdesta Sibeliuksen urkusävellyksestä sekä kahdesta Sibeliuksen urkusävellyksen luonnoksesta, jotka Harri Viitanen on viimeistellyt. Kolmas materiaali on Sibeliuksen rituaalimusiikki.

Neljäs materiaali on muuta Sibeliuksen säveltämää musiikkia, joka on käytön myötä vakiintunut kirkolliseksi musiikiksi tai voidaan luetteloida kirkolliseksi musiikiksi.

Sävellykset listaan opusnumerojärjestyksessä, paitsi kohdassa 3.2.1 sävellysajankohdan mukaan.

Poikkeamat ja epäselvyydet teosten luetteloinnissa johtuu Kilpeläisen (1992) mukaan Sibeliuksesta itsestään. Hänellä oli tapa lähettää alkuperäisiä nuottikäsikirjoituksia kustantajille, itsetehdyn kopion tai kopistin tekemän sijaan (1992, 3), ehkä Sibeliuksella oli kiire saada nuotti kustantajalle ja saada maksu työstään?

Sibeliuksen itse ylläpitämiä teosluetteloita on noin 50 vuoden ajalta ja niitä on ainakin kolmeen eri tarkoitukseen: Julkista tietoa varten, kirjanpitoa varten ja ansioluetteloita

varten (1992, 200.) Sibelius hävitti osan teoksistaan, ylläpiti teosluetteloaan huonosti, monesti jälkikäteen ilmeisesti muistinsa varassa ja saattoi jättää pois joitakin mielestään vähäpätöisempiä sävellyksiä teosluetteloinnista. Joskus kappaleen sovitukset ovat saman numeron alla, joskus ei (1992, 209–210.) Sibeliuksella oli tapana muokata opusluetteloaan ja myös korjailla vanhoja sävellyksiään, joko paremmaksi tai tehden sovituksia. Hän aloitti teosluettelon ylläpidon selvästi liian myöhäisessä vaiheessa eikä ollut siinä looginen.

Erik Tawaststjernan (1916–1993) piti tehdä perusteellinen teosluettelo, mutta hanke kariutui sillä “Sibeliuksen opusnumeroita tutkiva joutuu nimittäin helposti epätoivon valtaan ja lopulta tunnustamaan, että täydellinen ja kaikilta kohdilta pitävä selvitys hänen opusnumeroinnistaan on tuskin koskaan mahdollinen” (Kilpeläinen 1992, 215). Väitöskirjaa tehdessä Kilpeläinen kirjoitti näin, mutta ehkä lähes täydellinen tai riittävän tyydyttävä teosluetteloon tulevaisuudessa mahdollinen. Kilpeläisellä oli väitöskirjaansa varten käytössä musiikkikäsikirjoitukset, jotka Sibeliuksen perikunta oli antanut Helsingin yliopistolle tutkijoiden käyttöön 1982, mutta näiden lisäksi 2019 on vapautunut tutkijoille Sibeliuksen päiväkirja, josta saattaa löytyä tärkeää tietoa teosten syntyajoista (1992, 5–6.)

Kilpeläinen on mukana 1996 perustetussa *Jean Sibelius Works* -hankkeessa ja tämän työryhmän tuloksia löytyy kansalliskirjaston nettisivuilta JSW:n vuosikertomuksista. (Kansalliskirjasto, Jean Sibelius Works.)

3.2 Kirkollisten sävellysten sävellysmuodot

3.2.1 Kirkollinen vokaalimusiikki

Sibeliuksen kirkollista vokaalimusiikkia on vähän, materiaali muodostuu kolmesta virsimelodiasta, joista kaksi on niin suomen- kuin ruotsinkielisisissä virsikirjoissa ja kolmas on ainoastaan ruotsinkielisessä kirjasta. Virret Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suomenkielisessä virsikirjassa ovat: 31 *Ei valtaa, kultaa loistoa* ja 462 *Soi kunniaksi luojan* sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ruotsinkielisessä virsikirjassa: 32 *Giv mig ej glans*, 308 *Den höga himlen* ja 451 *Ljud högt du psalm att lova*. Virsien lisäksi Sibeliuksen kirkollista vokaalimusiikkia on Heikki Klementin toimittamassa ja 1925 julkaistussa *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messusävelmät* -ohjepainoksessa, jonka liiteosaan Sibelius sävelsi *Kirkkovuoden eri juhlapäiville* (Klemetti 1932, 51) kappaleet:

Herran siunaus op. 107 (JS95), liturgi ja urut.

Kolme johdantovuorolaulua op.107 (JS110)

1. *Palmusunnuntaina*; liturgi ja urut.

2. *Pyhäinpäivänä tai hautajaisjumalanpalveluksissa*; liturgi, kuoro ja urut.

3. *Kristillisissä nuorisouhluissa*; liturgi, seurakunta (kuoro) ja urut. Sanat Raamatusta. (Sibelius-sivusto, Kuoroteokset).

Virret

Virsi 462 *Soi kunniaksi Luojan* (1897) ei ole virsisävellys alkujaan vaan se on yksi osa Helsingin yliopiston vuoden 1897 promootiokantaatista. Sävellys oli alunperin 2-säkeistöinen, teksti oli August Valdemar Forsmanin (vuodesta 1906 Koskimies) käsialaa. Vuonna 1923 sävellys sai kolmannen säkeistön ja sen kirjoitti Koskimiehen puoliso Ilta Koskimies (Väinölä 2008, 479–480.) Promootion jälkeen sävellyksestä *Soi kiitoksesi Luojan* tuli suosittu yhteislaulu ja 1920-luvulta asti se oli myös mukana hengellisissä laulukokoelmissa ja virsikirjan 1923 lisävihkoehdotuksessa. Vuosien myötä tekstiä muokattiin ja virsi otettiin vuoden 1938 virsikirjaan nykyisessä muodossaan numerolla 560 (Suokunnas 2018, 248–249.)

Suomen ruotsinkielisestä virsikirjasta tämä sävellys on numerolla **451** *Ljud högt du psalm att lova* käännöksen teki Gustav Adolf Alfons Takolander (1875–1935). Sävellys päättyi Suomen ruotsinkielisen virsikirjan lisäykseen 1928 ja myös uudistettuun virsikirjaan 1943. (Pajamo ja Tuppurainen 2004, 363–364.) Ruotsin kirkon virsikirjasta *Den Svenska psalmboken*, joka uudistui samana vuonna kuin Suomessa, eli 1986 (Pajamo ja Tuppurainen 2004, 483) virsi löytyy numerolla 701 suomeksi ja ruotsiksi (Ruotsin kirkon virsikirja 2003, 1124–1127.) Sävellyksestä lisää luvuissa 3.2.3 ja 3.2.4 *Soi kiitoksesi luojan*.

Virsi 31 *Ei valtaa, kultaa loistoa* (1909) ei myöskään ollut alun perin sävelletty virreksi vaan joululauluksi. Virsi otettiin suomenkieliseen virsikirjaan 1986. Sen suomentaja on Niilo Rauhala. Tunnetumman käännöksen suomentaja vuodelta 1909 on jäänyt historian pimentoon. Tämä suomennos, *En etsi valtaa, loistoa*, on kaikissa joululaulukokoelmissa, kuten kauneimmissa joululauluissa. Virsikirjakomitea totesi että tämä suomennos ei tuonut esille kaikkea Zachris Topeliuksen alkuperäisen tekstin sanomaa. Siksi tarvittiin uusi suomennos (Väinölä 2008, 46.) Virsi sai seurakunnilta virsikirjakomitean tekemän *Virsi- ja lauluehdotus 1984* yhteydessä palautetta: “Onnistunut uusi virsi. Kuorolaulu. Ei

kuulu virsikirjaan.” (Pajamo 2001, 286.) Pajamo tuo esille, että monet pitävät virren melodiaa enemmän yksinlauluna, sen osittaisen haastavuuden takia, varsinkin 5 säkeen lopussa alaspäin menevä vähennetty kolmisointu on haasteellinen. Tästä huolimatta virrestä tuli suosittu yhteislaulu jo 1920-luvulta alkaen. Laulu on julkaistu 1909, mutta mahdollisesti se on ollut olemassa jo 1905. Sibeliuksen tytär Margareta kertoi tällä laululla olleen erikoisasema heidän joulunvietossa, Aino Sibeliuksen säestäessä sitä poikkeuksellisesti miehensä sijaan. (Pajamo 1982, 42–43.)

Suomen ruotsinkielisestä virsikirjasta tämä sävellys löytyy numerolla **32** *Giv mig ej glans* on Zachris Topeliuksen (1818–1898) runo, joka julkaistiin ensimmäisen kerran v. 1887 *Jul Qvällen*-lehdessä. Emme tiedä onko Topelius tarkoittanut runoa virreksi, mutta elämänsä ehtopuolella hän kiinnostui kirjoittamaan virsiä. Hän oli myös 1867 virsikirjakomitean jäsen. Runo on syntynyt rankkojen katovuosien jälkeen ollen rukous, jossa toivotaan joulurauhaa rikkaille kuin köyhillekin. (Pajamo 1982, 43,46.) Teksti on sama tänäkin päivänä Suomen ruotsinkielisessä virsikirjassa toisen säkeistön paria pientä muutosta lukuun ottamatta. Suomen ruotsinkielisen virsikirjan lisäykseen sävellys tuli 1928. (Pajamo ja Tuppurainen 2004, 438) Virsi valikoitui myös uudistuneeseen virsikirjaan 1943 numerolla 28 ja se on myös Ruotsin kirkon virsikirjasta numerolla 645. (Väinölä 2008, 46).

Sävellyksestä, sen historiasta ja sovituksista luvussa 3.2.4 *En etsi valtaa, loistoa*.

Virsi 308 *Den höga himlen* (1927) on tehty Suomen Kanttori-urkuriliitolle vuonna 1927, ollen näin Sibeliuksen ainoa nimenomaan virreksi sävelletty kappale. (Lehtinen 2015, 61) Sen teksti on suomalaisen virsirunoilijan Simo Korpelan 1904 (1863–1936) käsialaa ja ruotsinkielisen käännöksen on tehnyt Jacob Tegengren 1926. Sävellys oli ehdolla Suomen ruotsinkielisen virsikirjan lisäykseen 1928 ja valikoitui virallisesti 1986. (Pajamo ja Tuppurainen 2004, 439.) Sävellyksestä lisää luvuissa 3.2.3 ja 3.2.4 *Suur’ olet, Herra*.

Liturginen musiikki

Herran siunaus ja *Kolme johdantovuorolaulua* (1925) ovat niin Fabia Dahlströmin kuin Sibeliuksen nettisivuston mukaan opusnumeroimattomia sävellyksiä. Heikki Poroilan sekä Dahlströmin teosluetteloissa ne ovat numerot JS95 ja JS110. Tästä poiketen Kilpeläinen päätyi väitöskirjatutkimuksissaan Sibeliuksen käsikirjoituksista siihen, että Sibeliuksen oli tarkoittanut ne opukseen 107, koska hän oli kirjoittanut tähän kohtaan “hymni 1925”. (Kilpeläinen 1992, 212.)

Herran siunaus op. 107 (1925) on liturgille ja uruille sävelletty kappale, jonka teksti on Raamatusta 4. Moos.6:24–26. (Klemetti 1932, 95.)

Kolme johdantovuorolaulua op. 107 (1925)

1. **Palmusunnuntaina**; johdantovuorolaulun kokoonpanona on liturgi, seurakunta ja urut (Klemetti 1932, 63–64.) Kyseessä on liturgin ja seurakunnan vuoropuhelu, jonka teksti muodostuu Raamatun psalmeista: 23:1, 111:4 ja 42:2–3 (Dahlström 1987, 131.) Seurakunnan osuuden voisi laulaa oikein hyvin SATB- sekakuoro a cappella tai urut soittaen samaa satsia.

2. **Pyhäinpäivänä tai hautajaisjumalanpalveluksissa**; johdantovuorolaulun kokoonpanona on liturgi, kuoro ja urut (Klemetti 1932, 76–77.) Kyseessä on liturgin ja kuoron vuoropuhelu, jossa liturgille tempomerkintä on “hitaanlaisesti” ja kuorolle “vilkkaammin.” Laulu alkaa liturgin sanoilla “Autuaita ovat ne, jotka kuolevat Herrassa.” Teksti muodostuu Raamatun kohdista: Ilm. 14:13 ja psalmi 126:1–2,5–6. (Dahlström 1987, 131.)

3. **Kristillisissä nuorisouhluissa**; kokoonpanona on liturgi, seurakunta (kuoro) ja urut (Klemetti 1932, 84–85.) Kyseessä on liturgin ja urkujen johdantolaulu Saarnaajan 12:1,13 tekstiin (Dahlström 1987, 131–132.) Laulu päättyy seurakunnan, kuoron ja urkujen juhlalliseen lopetukseen: “Kunnia olkoon Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen, niin kuin alusta ollut on, nyt on ja aina, iankaikkisesta iankaikkiseen! Amen.”

3.2.2 Urkumusiikki

Jos oli Sibeliuksen kirkollisen vokaalimusiikin lukumääränä pieni suhteessa hänen koko sävellystuotantoonsa niin urkumusiikkia on vielä vähemmän, mutta teokset ovat sitäkin komeampia. Jean Sibeliuksen urkumusiikki muodostuu vain kahdesta Sibeliuksen valmiiksi säveltämästä ja kahdesta pitkälti viimeistellystä kappaleesta:

Intrada uruille op. 111a (Sibelius 1967, 2)

Surusoitto op. 111b (Sibelius 1967, 2)

Preludium ja *Postludium* op. 111 (Kilpeläinen 1992, 186) JS153 nro 1 ja 2. (1925–1926) (Poroila 2015, 61) Helsingin Tuomiokirkon urkuri Harri Viitanen viimeistellyt ja julkaissut 2001. (Viitanen 2001, 3) Veijo Murtomäki listaa Sibeliuksen urkumusiikiksi näiden kappaleiden lisäksi Rituaalimusiikin osat *Avaushymni* ja *Surumarssi*. (Murtomäki 2003, 46) Mielestäni tämä ei ole perusteltavissa kirkolliseksi musiikiksi, koska kappaleet

on sävelletty Suomen vapaamuurareiden käyttöön 1927 ja tuolloin Suomen Loosissa oli käytössä Mannborg-harmoni. Oikeat urut tulivat harmonin tilalle vasta 1947. (Marvia 1984, 11–12.) Luetteloin tässä työssäni kappaleet *Preludium* ja *Postludium* Sibeliuksen urkukappaleiksi, koska myös Sibeliuksen sivusto tekee samoin. (Sibeliuksen sivusto, Urkuteokset)

Viralliset urkukappaleet

Intrada uruille op. 111a (1925) on uljas 114 tahdin mittainen urkukappale E-duurissa, rakenteeltaan ABA ja lyhyt coda. Kappale muistuttaa mielestäni lyhyttä sinfoniaa, olihan Sibeliuksella jo seitsemän niitä sävellettynä ennen tätä. Varsinkin nousut A-osien huippukohtiin tahdeissa 21–28 ja 89–96 ovat hyvin sinfonisia, melodian nousten viipyillen, kuin jousisoittimilla, alhaalta ylös purkautuen ensimmäisessä A-osassa kadenssiin fis7-H7-E, mutta pohjalla jalkiossa d, valmistuen tulevaa modulaatiota B-osaan. Viimeisessä A-osassa kadenssi on sama, mutta purkautuen tahdin 97 E-duuriin, ilman dissonanssia jalkiossa. Tästä eteenpäin kappaleen alun teeman tulee kolme kertaa, ensiksi E-duurissa, päättyen D-duurisointuun, sitten teema D-duurissa päättyen C-duurisointuun ja vielä kerran teema C-duurissa. Siitä palautetaan mieleen B-osan tahdeissa 34–36 tuotu aihe jossa esiintyy G7+9 ja E7+9 soinnut. Nyt tämä aihe toistetaan 4 tahdin jaksona B7+9 purkautuen Es ja H7+9 purkautuen E. Tästä nousten viimeiset 5 tahtia ylös korkeuksiin kaikessa mahtavuudessaan E-D-C-H ja E. *Intrada uruille* valmistui Ruotsin kuningasparin vierailua varten ja se ensiesitettiin Helsingin Tuomiokirkossa 22.8.1925 (Murtomäki 2003, 49).

Surusoitto op. 111b (1931) on Sibeliuksen viimeinen julkiseen käyttöön tarkoitettu uusi sävellys, joka on säilynyt jälkipolville. Tämän jälkeen hän teki sovituksia vanhoihin kappaleisiinsa. (Kilpeläinen 1992, 208) Tietävästi viimeiset säilyneet sävellykset ovat kaksi uutta osaa Rituaalimusiikkiin: *Ylistyshymni* ja *Veljesvirsi*, jotka valmistuivat lokakuussa ja joulukuussa 1946 (Marvia 1969, 6). *Surusoitto* valmistui vain parissa päivässä rakkaan ystävän, taidemaalari Akseli Gallen-Kallelan (1865–1931) hautajaisiin, jotka pidettiin 19.3.1931 Johanneksen kirkossa, Helsingissä. Murtomäki tuo tekstissään esille Aino Sibeliuksen vastanneen Joonas Kokkoselle tämän kysyessä sävellyksen ideasta, että sillä saattaa olla jotain yhteyttä VIII sinfoniaan (Murtomäki 2003, 51–52.) Kilpeläinen arvelee väitöskirjassaan Sibeliuksen säveltäneen VIII sinfoniaansa vuodesta 1927 jopa vuoteen 1938 asti. Luonnoksia on täytynyt olla paljon, mutta valtaosa niistä on hävitetty Sibeliuksen itsensä toimesta. (Kilpeläinen 1992, 156.) *Surusoitto* on

rakenteeltaan ABAB ja minä kuulen kappaleen lopussa, jossa teema tuodaan esille vielä kerran isommilla aika-arvoilla, kirkon kellojen kuminan, joka vaimentuessaan saattaa ystävänsä viimeiselle matkalleen.

Epäviralliset urkukappaleet

Preludium ja **Postludium** (1925–1926) Poroilan (2015) teosluettelossa JS153 nro 1 ja 2 ovat kiistanalaisempia kappaleita sen suhteen, mitä käyttötarkoitusta varten ne on alun perin sävelletty ja mille soittimelle. Kilpeläinen väitöskirjassaan ehdottaa, että Sibelius mahdollisesti innostui säveltämään useamman urkukappaleen sarjan *Intradan uruille* valmistumisen jälkeen. Sarjan opusnumero Kilpeläisen mukaan olisi 111 ja kappaleet: *Preludium*, *Interludium*, *Foos (Phos) Hilarion Arioso*, *Intrada* ja *Postludium*. Näistä *Intrada* valmistui kokonaisuudessaan, *Preludium* ja *Postludium* pitkälle luonnosteltuina. 1931 valmistuneen *Surusoiton* myötä Sibelius merkiksi numeroiksi op. 111 nro 2 ja *Intradan* nro 1, mutta muutti ne myöhemmin kirjaimiksi b ja a. (Kilpeläinen 1992, 186.) Kilpeläinen päätyi myös määrittelemään *Preludiumin* ja *Postludiumin* sävellysajankohdan olevan konseptipaperin käsialan ja musteen perusteella “lähellä 20-luvun puoliväliä. Todennäköisesti ne ovat vuoden 1925 jälkimmäiseltä puoliskolta tai vuodelta 1926.” (Kilpeläinen 1992, 105–106.) Näin ollen op. 111 kappaleista puuttuvat *Interludium* sekä *Hilarion Arioso*. Osien nimet Sibelius oli kirjoittanut *Postludiumin* viimeiselle sivulle. (Urponen 2020, 194.)

Edellä mainitut asiat puoltavat *Preludiumin* ja *Postludiumin* olevan osa uruille kirjoitettua sarjaa. Samaa näkemystä kannattaa myös Harri Viitasen 2001 toimittamassa *Jean Sibeliuksen urkuteokset Preludium ja Postludium* -nuotissa seuraavat seikat: *Intrada* oli sävelletty Tuomikirkon uruilla soitettavaksi ja Sibelius tunsikin Kangasalan *Urkutehtaan* (Op 302 1922) jalkion laajuuden C-f1. *Postludiumissa* bassoääni nousee 3 kertaa tuohon säveleen. Vaikka *Preludiumin* ja *Postludiumin* käsikirjoituksissa ei ole erikseen kirjoitettu jalkiolle nuottiviivastoa, niin Viitasen mielestä bassoääni vaikuttaa itsenäiseltä artikulaation näkökulmasta. Lisäksi tahdeissa 27–30 on tenoriäänit e ja a, jotka on kaarilla sidottu soitettavaksi yhteen samalla kun basso toistaa nämä sävelet. Tätä ei ole mahdollista toteuttaa ilman jalkiota. (Viitanen 2001, 2–3.)

Seuraavat seikat puoltavat sitä, että *Preludium* ja *Postludium* eivät olisi alun perin urkumusiikiksi sävellettyjä. Tämän näkökulman tuo Ville Urponen tuo esille luvussa *Ovatko Jean Sibeliuksen Preludium ja Postludium urkumusiikkia vai varhaista harmonille sävellettyä vapaamuurarimusiikkia?* juhla kirjassa Olli Porthanille (2020).

Urponen toteaa, käyttäen lähteenä samaista Kilpeläisen väitöskirjaa kuin minäkin, että Sibelius käytti samaa nuottipaperia Preludiumissa ja Postludiumissa kuin luonnostellessaan VI sinfoniaansa, jolloin säveltäminen asettuisi ajankohtaan 1922–1923. (Urponen 2020, 196.) Toisaalta Urponen sivuuttaa tekstissään Kilpeläisen analyysin musteesta ja käsialasta, jonka olen tuonut aikaisemmin tekstissäni esille. Pelkän nuottipaperin perusteella ei välttämättä voida päätellä sävellysajankohtaa, onhan mahdollista, että Sibeliukselta on jäänyt vanhaa paperia yli ja hän on käyttänyt sitä tai ostanut uutta paperia, mutta saanut vanhaa varastoa. (Kilpeläinen 1992, 17) Sibelius liittyi vapaamuurareihin 1922, eli suurin piirtein samana ajankohtana, kuin nuottipaperin perusteella olisi kirjoitettu Preludium ja Postludium. Lisäksi tiedetään että Sibelius vapautettiin jäsenmaksuista vastineeksi vapaamuurimusiikin säveltämisestä. Toisaalta sävellystyö ei edennyt valmiiksi asti. Vasta syksyllä 1926 10 000 markan lahjoitus sysäsi sävellystyötä vauhdilla eteenpäin. Tammikuussa 1927 valmistui ja esitettiin ensimmäinen versio Rituaalimusiikista. (Urponen 2020, 196–197.) Urponen viittaa Andrew Barnettiin, Teppo Koivistoon ja omaa tekstiinsä (2010), joissa pohditaan kappaleiden olevan mahdollisesti tarkoitettu Rituaalimusiikiksi. (Urponen 2020, 197.) Mielenkiintoisin huomio Urposelta on hän pohdiskelunsa, jossa hän käsittelee Rituaalimusiikin alkuperäisestä versiota ja oletettua urkusarjaa op. 111 – miten ne vertautuvat keskenään ja sopisivat hyvin Rituaalimusiikiksi. Tuon tämän vertailun tähän tekstiini sellaisenaan. Vasemmalla puolella on Rituaalimusiikin osat ja oikealla urkuopuksen 111 osat, tummennuksella yhteneväiset osat:

1. *Avaushymni = Preludium*
2. *Soitto alttarin valmistamiseksi = Interludium*
3. *Tulokkaat = Intrada*
4. Ei erityistä nimeä
5. *Valoa = Foos (Phos) Hilarion Arioso*
6. *Loppuhymni = Postludium*
7. Ei erityistä nimeä
8. Marche funébre (Urponen 2020, 198–199.)

Eriyisen huomion Urponen antaa aivan syystä osalle 5 *Valoa = Phos Hilarion Arioso*. Phos Hilarion on kreikkalainen hymni 200–300 luvulta, joka lauletaan kynttilän valossa. Jeesuksen haudassa pidettiin lyhty palamassa, lyhty symbolisoi Jeesuksen elävää valoa. Kristittyjen kokouksissa sytytettiin kynttilä tuosta lyhdystä ja laulettiin Phos Hilarion,

juhlistaen ylösnoussutta Kristusta. (Urponen 2020, 200.) Rituaalimusiikin osasta 5 *Valoa* Marvia kirjoittaa: “Tuo nimi ilmaisee hymnin alkuperäisen tehtävän ja paikan loosityössä: se esitettiin kohdassa, jossa kokelas oikeutettiin saamaan valoa.” (Marvia 1984, 30)

Urponen ei allekirjoita Viitaseen näkemyksiä siitä, että Preludiumin ja Postludiumin olisivat uruille sävellettyjä. Kosketinmusiikissa esiintyy sellaista, että bassolla sama sävel toistuu vaikka tenoriääni on merkitty sidottavaksi. Postludiumin basson ylin sävel f1 voi olla vain sävellajista johtuva yhteensattuma eikä tarkoitus. Lisäksi näiden kahden kappaleen soinnutus on aika ohutta ja mahdollista soittaa harmonilla, kun taas Intrada vaatii jalkion aivan ehdottomasti. (Urponen 2020, 203–204.)

Itselleni puolestaan nousee esille nuottikuvasta yhteneväisydet Rituaalimusiikin osan Marche funébren eli Surumarssin ja Postludiumin melodian ja sointuliikkeiden välillä.

Postludium

NUOTTIESIMERKKI 1. *Surumarssi*, op. 113 nro 8, tahdit 8–10. (Sibelius 1969, 36.)

NUOTTIESIMERKKI 2. *Postludium*, JS153 nro 2, tahdit 4–6. (Sibelius & Viitanen 2001,10.)

Vasemmalla on nuottiesimerkki Surumarssin tahteista 8–10 ja oikealla Postludiumin tahteista 4–6, Surumarssin sävellaji on f-molli ja Postludiumissa d-molli. Kuten huomaamme, molemmissa on sama melodinen pätkä ja rinnakkaiset sekstisoinnut alaspäin. Postludiumissa tämä sama toistuu useampaan otteeseen. Surumarssin synnystä tiedetään sen verran, että Sibelius on improvisoinut musiikkia Vapaamuurareiden kokouksessa 15.6.1923. Oopperalaulaja Wäinö Solalle on jäänyt mieleen “valtava Marche Funébre”. (Marvia 1984, 20–21.) Virallisestihan Rituaalimusiikki valmistui vasta tammikuussa 1927. Nuottiesimerkkien melodiasta kerron enemmän kohdassa 3.2.3 Surumarssi.

Se ovatko Preludium ja Postludium alunperin kaavailtu Rituaalimusiikiksi vai osiksi urkusarjaan jää ehkä ikuisiksi arvoitukseksi. Jokaisella säveltäjällä on tunnistettavia piirteitään sävellyksissään, joten voihan nuottiesimerkkien yhteneväisyydet olla vain sattumaakin, mutta olisin taipuvainen yhtymään Urposen näkökulmaan kappaleiden olevan suunniteltuja osia rituaalimusiikkia. Vai onko kuitenkin käynyt niin, että improvisoinnin tulos on päätyntä osaksi urkusarjaa ja Rituaalimusiikkiin sävellettiin muuta musiikkia, koska urkusarjaan oli jo valmistunut Intrada ja viimeistelemättömät Preludium ja Postludium?

Määrittelen nämä kappaleet työssäni ja Liitteessä 1 Sibeliuksen urkumusiikiksi, koska näin on tehnyt myös moni muu taho. Rituaalimusiikiksi näitä ei voi luetteloida, koska siihen on olemassa oma painettu nuottivihko.

3.2.3 Rituaalimusiikki

Helsingin Suurloosi aloitti virallisen toimintansa 18.8.1922. Sibelius liittyi heti mukaan uutena jäsenenä ja häntä pyydettiin säveltämään vapaamuurareille omaa musiikkia. Vastalahjaksi tästä hänet vapautettiin jäsenmaksuista. (Marvia 1984, 9–10.) Kuten kohdassa 3.2.2 kerroin, ei Sibelius saanut ensimmäisinä jäsenvuosinaan valmiiksi rituaalimusiikkia, vaan vasta 10 000 mk lahjoitus syksyllä 1926 sai hänet tarttumaan tosissaan toimeen. Rituaalimusiikin ensimmäinen versio valmistui 5.1.1927 ja se ensiesitettiin kokonaisuudessaan 12.1.1927 (Marvia 1969, 6). Marvia mainitsee 1969 tekstissä esittäjiksi tenori Wäinö Solan ja pianotaitelija Ernst Lingon, mutta vuoden 1984 tekstissä Wäinö Solan ja Arvi Karvosen. Uutta rituaalimusiikkia harjoiteltiin ensimmäisen kerran aamupäivällä 7.1.1927 ja siitä esitettiin samana iltana istunnossa kolme osaa. Tämän jälkeen Samuli Sariolla oli kiire tehdä käännöstöitä, esimerkiksi osat *Toisen asteen hymni* ja *Salem* olivat alunperin ruotsiksi Viktor Rydbergin tekstiin (Marvia 1984, 22–24.)

Rituaalimusiikki op. 113 (1927) muodostui aluksi 8 osasta. Vuonna 1938 sen liiteosaan tuli Wäinö Solan tekstiin *Finlandia-hymnin* mieskuoroversio ja 1946 tietävästi Sibeliuksen viimeiset uudet sävellykset *Veljesvirsi* ja *Ylistyshymni*. Vuosina 1948–1949 Sibelius teki vielä joitakin korjauksia koko rituaalimusiikkiin. Näin koko op. 113 käsittää 11 osaa Suomessa ja sen liitteenä on 5 kappaletta, sisältäen mieskuorosovitukset *Soi kiitokseksi luojan* ja Wäinö Solan tekstillä *Finlandia-hymni*. (Marvia 1969, 6–7, 54–56.)

Rituaalimusiikki on julkaistu New Yorkin Suur-Loosin toimesta ensimmäisen kerran 1936 nimellä *Masonic Ritual Music* ja uudistettu painos julkaistiin 1950. Suomessa rituaalimusiikin viimeisin uudistettu painos, jota minä käytän lähteenä kirjallisessa työssäni, on vuodelta 1969 (Marvia 1969, 6–7). Tässä painetussa laitoksessa rituaalimusiikki koostuu seuraavista osista: *Avaushymni*, *Alttarin valmistus*, *I^o*, *Ylistyshymni*, *II°*, *Veljesvirsi*, *III°*, *Surumarssi*, *Salem*, *Suur' olet*, *Herra* ja *Sulkemishymni*.

Varsinaisen Rituaalimusiikin lisäksi on Liite, josta löytyvät kappaleet: *Impromptu I*, *Soi kiitokseksi Luojan*, Paul Flemmingin kappale *Integer vitae* – suomeksi *Vaipuos helmaan synnyinmaasi*, *Finlandia-hymni* ja Philipp Nicolain kappale *Kaikkivoipa Jumalamme*. Lähes jokaisen laulua sisältävän rituaalin osasta on olemassa kaksi sävellajiversiota, joista alkuperäinen on korkeampi. (Marvia 1969, 7) Wäinö Sola oli tenori joten Sibelius on varmaankin ajatellut hänen äänenkorkeuttaan säveltäessään laulettavia osia?

Liiteosan jatkeena on vielä kaikki lauluosien käännökset ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi, ohjeita musiikin esittämisestä vapaamuurarien tilaisuuksissa sekä lisähuomioita muissa tilaisuuksissa. Tähän tukeudun monen osan kohdalla minkä takia luetteloin sävellyksen Jean Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi.

Rituaalimusiikin kohdalla käyn jokaisen osan läpi ja kerron miksi luetteloin tai miksi en luetteloit sitä kirkolliseksi musiikiksi.

Avaushymni (1927) on niin Murtomäen (2003, 46) kuin Marvian (1984, 25), mukaan urkusävellys, mutta mielestäni tämä ei ole perusteltua. Kuten kohdassa 3.2.2 kerroin, oli sävellyksen ensimmäisen version (1927) aikaan Helsingin Suurloosin käytössä urkuharmonia. Myös Sibelius-nettisivusto lähes poikkeuksetta mainitsee rituaalimusiikin osat harmonilla soitettavaksi. (Sibelius-sivusto, 1920–1929.) Alkuperäinen versio on Es-duurissa ja Sibeliuksen 1948 korjaama versio G-duurissa. (Marvia 1984, 26) Toisaalta tehdessään korjausta *Avaushymniin*, niin Yhdysvaltojen, kuin Suomen Loosin uusiin painoksiin oli Sibeliuksella ehkä tieto, että Helsinki on saamassa urut ja Yhdysvalloissa saattoi monessa Loosissa olla oikeat urut (Marvia 1984, 110.) Ehkä tämän tiedon perusteella muutokset sävellyksen loppupuolella kävisivät järkeen, nimittäin uusitussa versiossa on hieman leveämpää sointupohjaa kuin alkuperäisessä. Sävellys on kuitenkin edelleen soitettavissa ilman jalkiota. *Avaushymni* päättyy luettelossani Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi Marvian

lisähuomion perusteella: Veljen (vapaamuurarin) kirkollisessa hautajaistilaisuudessa voidaan käyttää *Avaushymniä*. (Marvia 1984, 68)

Altтарin valmistus (1927) on rituaalin toinen osa ja sen nimi kertoo olennaisesti mitä sen aikana tapahtuu. Kyseessä ei kuitenkaan oletettavasti ole kirkon alttari. Vaikka Eino Leinon (1878–1926) suomennoksen perusteella voisi kappaleen luetteloida kirkolliseksi musiikiksi laulun toisen sivun tekstin perusteella “sieluuni loihdit liekin pyhän, armaan, maan päälle saatat taivaan kauneuden, sieluuni loihdit liekin taivaan” (Sibelius 1969, 14.) , sitä se ei kuitenkaan todennäköisesti ole. Laulun alkuperäinen runoilija on Franz von Schober ja runon nimi on *An die Musik*, joka on todella tunnettu saksalainen lied-kappale, Franz Schubert säveltämänä. (Marvia 1984, 26.) Kun katsoo alkuperäistä runoa, jonka Erkki Pullinen on kääntänyt (Pullinen), ei tekstiä voi laskea kirkolliseksi musiikiksi. Tämän takia *Altтарin valmistus* ei päädy luettelossani Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi.

I° eli Ensimmäinen aste (1927) muodostuu harmonin soittamasta kulkuemusiikista, jota seuraa hymni laulun kanssa. Teksti on alkujaan kiinalaisen Pao Tšaon. (Marvia 1984, 26–27.) Tekstillä ei ole mitään tekemistä kristinuskon kanssa. Laulun melodiassa on Marvian mukaan pieniä yhtymäkohta virteen 532, mutta tämä saattaa olla vain yhteensattuma. (1984, 45.) *Ensimmäinen aste* ei täytä mielestäni kirkollisen musiikin kriteerejä.

Ylistyshymni (1946) on sävelletty harmonille, tai uruille, sooloäänelle ja kuorolle. Teksti on Samuli Sarion. Amerikkalaisessa rituaalissa tässä kohtaan esitetään *ylistyshymni Jumalalle*. Marvia tuo musiikillisessa analyysissään esille omia ja Joonas Kokkosen näkemyksiä, kuinka kaksi säettä ovat hyvin yhteneväiset Piae Cantiones koraalisävelmän *Veisata nyt tahdon mä* kanssa. (Marvia 1984, 43–45, 127.) Laulun teksti on minusta vielä selkeämpi viittaus kirkolliseen musiikkiin: “Kaikkialla kaikukoon, kunnias Sun kuulukoon. Sä kuninkaitten kuningas, sä valtiaitten valtiias, oot korkeutten korkeus, oot kirkkautten kirkkaus, oot kaikkeutten kaikkeus, oi kaikkeus, oi kaikkeutten kaikkeus.” (Sibelius 1969, 22–23.) Kun tekstin lisäksi tuodaan esille seuraavat seikat, että Suomen vapaamuurarit ovat kristittyjä, uskovat yhteen Jumalaan ja amerikkalaisessa rituaalissa puhutaan nimenomaan ylistyshymnistä Jumalalle, minä päädyn valitsemaan *Ylistyshymnin* kirkolliseksi musiikiksi.

II° eli Toinen aste (1927) on lauluäänelle ja harmonille sävelletty hymni jossa Joonas Kokkonen on havainnut yhteneväisyyksiä Felix Mendelssohn-Bartholdyn (1809–

1847) virren kanssa *Kiitä Herraa, yö ja päivä* (virsi 461). (Marvia 1984, 134) Sanat ovat Viktor Ryrbergin ja runo Upsalan yliopiston 400-vuotiskantaatista. Siinä on hyvin raamatullinen sisältö, jossa Israelin kansa pääsee Jordaniin, luvattuun maahan. (1984, 34.) Myös tätä osaa voidaan Marvian mukaan käyttää vapaamuurariveljen kirkollisessa siunaustilaisuudessa. (1969, 68) Näiden seikkojen vuoksi *Toinen aste* on mielestäni kirkollista musiikkia.

Veljesvirsi (1946) tekstin on kirjoittanut Samuli Sario. Sävellys on unisono yhteislaulu harmonisäestyksellä ja se on virsisävellys, kuten nimikin kertoo. Mutta laululla ei ole mitään tekemistä kirkollisen musiikin kanssa, vaan se on tekstiltään muurariveljen lupaus tukea toinen toisiaan. Tällä perusteella sävellys ei valikoidu kirkolliseksi musiikiksi.

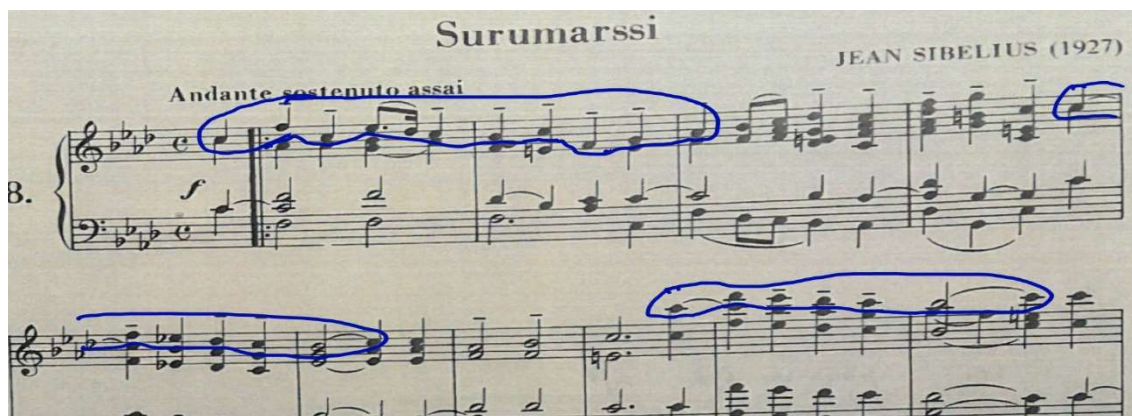
III° eli Kolmas aste (1927) muodostuu kahdesta osasta, kulkueesta ja hymnistä. Hymnin runo on alkujaan Johann Wolfgang von Goethen käsialaa ja Eino Leino on sen suomentanut. (Marvia 1984, 27) Tätä osaa ei voi laskea kirkolliseksi musiikiksi.

Surumarssi (Marche funébre) (1927) kuten kohdan 3.2.2 alkupuolella toin esille, on kirjoitettu urkuharmonilla soitettavaksi. Saman luvun kohdassa *Postludium* ja *Preludium* kerroin, kuinka Sibelius oli vapaamuurareiden kokouksessa 15.6.1923 improvisoinut Marche Funébrea. (Marvia 1984, 20–21.) Varsinainen sävellys valmistui vasta 12.1.1927 tapahtuneeseen ensiesitykseen. Marssin teema on joko tarkoituksellisesti tai vahingossa lainaus Hans Leo Hasslerin (1564–1612) maallisesta sävelmästä, josta tuli hyvin pian suosittu hengellinen kappale. Johann Sebastian Bachin (1685–1750) *Matteus-passiossa* koraali esiintyy viisi kertaa ja virsikirjoistamme, niin suomen- kuin ruotsinkielisistä kummastakin kolmella eri virsinumerolla. (Väinölä 2008, 76–77.)

Alla virren 63 teema, ensimmäiset kaksi säettä. Virsikirjan sävellajin olen kirjoittanut samaan sävellajiin kuin *Surumarssin* nuottiesimerkki on, jotta vertailu olisi helpompaa.

NUOTTIESIMERKKI 3. Virsi 63, *Oi rakkain Jeesukseni*, tahtit 1–4.⁴

NUOTTIESIMERKKI 4. *Surumarssi*, op. 113 nro 8, tahtit 1–10.⁵

Kuten näemme *Surumarssin* alun teema on hieman erilainen kuin virren melodia, mutta tahteissa 4–6 ja 8–10 se on täysin yhteneväinen. Kuten kohdassa 2.2.3 kerroin, on ennen *Rituaalimusiikin* syntyä Suomen Vapaamuurarien kokouksissa laulettu Martti Lutherin virttä *Jumala ompe linnamme*. En voi olla ajattelematta, olisiko myös Hasslerin sävelmää laulettu vapaamuurareiden tilaisuuksissa, jolloin melodia kehittynyt improvisoinnin yhteydessä ja myöhemmin päätyneenä nuottikirjoituksena *Surumarssiksi*?

Surumarssi on vaikuttava kappale ja se valikoituu ehdottomasti Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi melodian yhteneväisyyden ja Marvian huomiosta kappaleen käyttömahdollisuudesta vapaamuurariveljen hautajaistilaisuudessa kirkossa takia. (1969, 68)

Salem (1927) on rituaalimusiikin laajin, todella vaikuttava sooloäänelle ja harmonisäestykselle sävelletty kappale. Kuten osan *II°*, myös *Salemin* sanat ovat Viktor Ryrbergin ja runo Upsalan yliopiston 400-vuotiskantaatista. Ryberg kertoo käyttäneensä sanoituksen innoitukseen Raamatun kohtia 2. Moos. 13:21, 5. Moos. 34, 4. Moos. 14:14, Neh. 9:12, Ps. 78:14 ja Ps. 105:39. *Salem* kertoo Israelin kansan vaelluksesta Mooseksen

⁴ Lähde: (Virsikirja 2000, 102.)

⁵ Lähde: (Sibelius 1969, 36.)

johdattamana luvattuun maahan ja sen suomenkieliset sanat ovat Samuli Sarion. (Marvia 1984, 32–33.)

Salem on lauluäänelle haastava sävellys, äänialan ollessa oktaavi ja kvintti, esitysmarkintä maestoso ja dynamiikkamerkinnot ovat *poco f, f, ff* ja *fff*. (Sibelius 1969, 58–41.) *Salem* vaatii todella vahvaäänisen laulajan, hyvän laulutekniikan ja malttia säästellä voimiaan laulun viimeisiin tahtiin asti.

Sibelius sävelsi kappaleen alun perin C-duuriin, vaikkakin ymmärsi sävellystyön aikana, että tämä ei ole lauluäänelle hyvä sävellaji, kirjoittaen nuottikäsikirjoitukseen otsikon alle E-duuri. Vuoden 1969 painoksessa *Salem* löytyy F-duurissa korkealle miesäänelle (tenori) ja D-duurissa matalempaa ääntä varten (baritoni). (Marvia 1984, 155)

Sävellyksestä Sibelius on tehnyt sovituksen mieskuorolle ja orkesterille vuonna 1938. (Sibelius-sivusto, Sibeliuksen tekemät sovitukset omista ja muiden teoksista)

Salem valikoituu kirkolliseksi musiikiksi sen Raamatusta kumpuavan sanoituksen johdosta.

Suur' olet, Herra (1927) sävellyksen historiaa kävin hieman jo läpi kohdassa 3.2.1 *Virsi 308 Den höga himlen*. Kappale ei ole sävelletty osaksi rituaalimusiikkia vaan oli Sibeliuksen sävellys Suomen Kanttori-urkuriliitolle vuodelta 1927. Osaksi rituaalimusiikkia sävellys valikoitui jossakin vaiheessa, mahdollisesti ennen vuotta 1935 epävirallisesti ilman vakiintunutta kohtaa rituaalissa, mutta numeroksi 10 sävellys päättyi vuoden 1969 painokseen (Marvia 1984, 54–55.) Rituaalimusiikissa *Suur' olet, Herra* on valittu kaksi säkeistöä Simo Korpelan tekstistä. Sävellys on säästyksellinen yhteislaulu unisonossa (Sibelius 1969, 46–47.) Sävellyksen historiasta ja sen muista versioista lisää kohdassa 3.2.4 *Suur' olet, Herra*.

Suur' olet, Herra valikoituu kirkolliseksi musiikiksi, koska se on alkujaan nimenoman virreksi sävelletty, sitä voidaan käyttää vapaamuurarin siunaustilaisuudessa kirkossa (Marvia 1969, 68) ja sen teksti on kristillinen, kuten virren kuuluu ollakin.

Sulkemishymni (1927) on varsinaisen rituaalimusiikin viimeinen osa. *Sulkemishymni* on sooloäänelle ja säästykselle sävelletty hillitty sävellys, sanat ovat Akusti Simeliuksen (vuodesta 1935 Simojoki) käsialaa. (Marvia 1984, 30) Osan nimi oli alun perin *Valoa* ja tätä sävellystä avasin jo jonkin verran kohdassa 3.2.2 *Preludium ja Postludium*. Ville Urponen (2020) toi tekstissään esille kuinka *Phos Hilarion Arioso* = *Valoa* on kreikkalainen hymni, kynttilänvalossa Kristuksen

ylösousemuksen johdosta laulettava laulu ja Marvia (1984) kertoo kuinka kokelas on oikeutettu saamaan valoa tässä rituaalin kohdassa.

Varsinainen sanoitus ei liity kristinuskoon, mutta Urposen tekstin perusteella Sulkemishymnin alkuperän sekä Marvian (1969) huomion, että Sulkemishymniä voidaan käyttää vapaamuurarin kirkollisessa hautajaisissa, luetteloin sävellyksen Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi.

Rituaalimusiikin liitteenä on vielä viisi kappaletta, joita käytetään varsinaisen rituaalin aikana, suru- tai juhlatilaisuuksissa (Marvia 1969 67–68.)

Impromptu I g-molli op. 5 Moderato (1893) on Sibeliuksen kuusiosaisen pianokappaleiden sarjan ensimmäinen osa. Tämä ei ole kirkollista musiikkia, vaan kappaleissa on vivahteita kantelemusiikkiin sekä karjalaisia sävelmiä. (Sibelius, Pianosävellyksiä.)

Soi kiitokseksi Luojan op. 23 (1897) alkuperästä kerroin jo hieman kohdassa 3.2.1 Virsi 462 *Soi kunniaksi Luojan*. Promootiokantaantin osa 6a sekakuorolle. (Dahlström 1987, 90) Rituaalimusiikin liiteosassa tämä unisonoyhteislaulu säestyksellä, alkuperäinen kahden säkeistön August Valdemar Koskimiehen tekstiin. Sävellyksestä ja sen sovituksista lisää kohdassa 3.2.4 *Soi kiitoksesi Luojan*. On Sibeliuksen kirkollista musiikkia.

Vaipuos helmaan synnyinmaasi ei ole Sibeliuksen sävellys vaan Paul Flemingin. Koska kyseessä ei ole Sibeliuksen sävellys en huomioi tätä työssäni.

Finlandia-hymni op. 26 nro 7 (1899, 1938) teki Wäinö Solaan suuren vaikutuksen jo vuosisadan alussa ja hän haluisi tehdä Finlandian Andante-osaan tekstin “Luojan kunniaksi”, jota voitaisiin ehkä käyttää myös muuallakin kuin vapaamuurarien keskuudessa, mahdollisesti jopa kansallislaulun veroisena kappaleena. Solan kahden säkeistön mittainen sanoitus valmistui vuonna 1937 ja Sibeliuksen mieskuorosovitus 1938 (Marvia 1984 38–40.) *Finlandia-hymni* nimenomaan Wäinö Solan tekstiin kuuluu Sibeliuksen kirkollisten sävellysten joukkoon.

1. *Oi, Herra, annoit uuden päivän koittaa, nyt siunaa armossas isäimme maa! Soit aamuauringon yön varjot voitta ja taiston, ahdingon rauhoittaa. Sua kansa kiittäen ain kunnioittaa ja rauhaa toivoen uurastaa.*

2. *Korkeimman johtoon kansa Suomen luottaa, vapausarrettaan se puolustaa. Se kylvää siemenen ja tyynä vuottaa satohon tyytyen jos sen saa. Siunaus Herran meille onnen tuottaa ja turvan parhaimman lahjoittaa.* (Sibelius 1969, 56.)

Kaikkivoipa Jumalamme ei ole Sibeliuksen sävellys vaan Philipp Nicolain. En huomioi tätä kappaletta työssäni.

Rituaalimusiikki on hieman salamyhkäinen kokonaisuus, kuten myös vapaamuurarius ylipäättään, ehkä sitä ei voi täysin ymmärtääkään, ellei itse ole mukana toiminnassa. Tästä huolimatta käydessäni läpi kirjallisessa työssäni Sibeliuksen rituaalimusiikin kokonaisuudessaan, löytyy sieltä paljon kappaleita joita voidaan pitää kirkollisena musiikkina. Paria poikkeusta lukuun ottamatta Rituaalimusiikin oikeudet ovat Suomi Loosi:lla (Sibelius 1969, 4), eikä nuottimateriaalia ole lainattavissa esimerkiksi Taideyliopiston kirjastosta.

3.2.4 Muu kirkollinen musiikki

Sävellykset jotka eivät ole kirkollista musiikkia, kuten virret, eivät urkumusiikkia tai rituaalimusiikkia, määrittelen työssäni tämän otsikon alla muuksi kirkolliseksi musiikiksi. Se sisältää niin vokaali- kuin soitinmusiikkia. Esittelen sävellykset opusnumerojärjestyksessä ja sen jälkeen opusnumeroimattomat JS-numerojärjestyksessä. Tuon myös esille kaikki tiedossa olevat Sibeliuksen omat sovitukset kappaleista.

Mitkä kappaleet sitten valikoituvat Sibeliuksen laajasta tuotannosta tähän lukuun? Olen valinnut kappaleet, joita voitaisiin esittää kirkollisessa ympäristössä, sävelletty esitettäväksi kirkossa, joko tekstin perusteella, opitun tavan mukaan tai jotka tutkijoiden mielestä sisältävät uskonnollisuutta.

Viisi joululaulua op. 1 (1895–1913) ovat eittämättä Sibeliuksen tunnetuimpia sävellyksiä, varsinkin opuksen kaksi viimeisintä kappaletta, jotka ovat erittäin suosittuja yhteislauluja. Opuksen viimeistä kappaletta *On hanget korkeat, nietokset* lukuun ottamatta jokainen on sävelletty alkujaan Zachris Topeliuksen runoihin, ruotsin kielelle. Opuksen laulut ovat syntyneet vuosien 1895–1913 aikana ja ne eivät ole kronologisessa järjestyksessä. Kappaleet eivät todellakaan ole Sibeliuksen ensimmäisiä sävellyksiä, sillä Sibeliuksen varhaisimmissa teosluetteloinneissa op. 1 sisälsi kamarimusiikkia. Vuoden 1915 teosluettelossa Sibelius merkitsi *Viisi joululaulua* op. 1. (Kilpeläinen 1992, 167, ja Rosas 1975, 2–3.)

Nu står jul vid snöig port nro 1 (1913) (Kilpeläinen 1992, 24–25.) on Topeliuksen tekstiin ruotsinkielinen kaksisäkeistöinen laulu, jonka säestys on helpohko ja tukee laulajaa koko ajan vahvistamalla melodian kulkua. Yhteislauluna haastava, laulu alkaa pitkällä, tahdin mittaisella soinnulla ilman rytmistä impulssia laulajalle. Kolmessa viimeisessä tahdissa rytmikka muuttuu fraasien alkaessa tahdin heikolla osalla. Laulusta on kaksi suomennosta: *Joulupukki kolkuttaa* Jussi Snellmanin käännös, mutta vain ensimmäisestä säkeistöstä. *Joulu saapuu portin luo* on Ilta Koskimiehen suomennos ja se on kaksisäkeistöinen. Suomennoksen päälle on merkitty viimeisen kolmen tahdin osalle rytmillinen muutos, jotta sanat voidaan laulaa mielekkäästi. (Sibelius 1975, 4–5.)

Nu så kommer julen nro 2 (1913) (Kilpeläinen 1992, 24–25.) on Topeliuksen tekstiin ruotsinkielinen kolmisäkeistöinen laulu, jossa säestys on nro 1 hieman haastavampi, kuitenkin vahvistaen melodian kulkua koko ajan. Säestys on hyvin tyypillinen Sibeliukselle, melodia löytyy ylä-äänestä, väliäännten soittaessa soinnut heikoille tahdinosille. Esimerkiksi Sibeliuksen lauluista *Souda, souda sinisorsa* ja *Laulu ristilukista* on aivan samanlainen säestysrytmikka. Yhteislauluna tämä on haastava kahdesta syystä: Ensinnäkin säestyksen rytmisyys saattaa hämätä laulajaa, varsinkin säkeistöön lähtö on haastava. Toinen hankaluus on isot intervallihypyt laulun loppupuolella. Tästäkin on olemassa kaksi suomennosta: Jussi Snellmanin *Jo on joulu täällä*, mutta vain ensimmäisestä säkeistöstä. Toinen käännös on kolmisäkeistöinen *Tervehtii jo meitä*, mutta tämän käännöksen tekijää ei tiedetä. (Sibelius 1975, 6–7.)

Det mörkanr ute nro 3 (1897) on julkaistu ensimmäisen kerran 1897, mutta on mahdollisesti sävelletty 1895. (Kilpeläinen 1992, 24–25.) Laulu on Topeliuksen ruotsinkielinen runo, johon on poimittu kolme säkeistöä numeroilla 1, 3 ja 6. Yhteislauluna tämäkin on haastava, vaikka säestys vahvistaa melodiaa koko ajan, on viimeiseen säkeeseen rytmisesti hankalaa osua, nimittäin tahdin viimeiselle kahdekasosanuotille. Suomenkielisen kolmisäkeistön käännöksen *Jo joutuu ilta* on Aino Suonion kääntämä.

Giv mig ej glans, ej guld, ej prakt nro 4 (1909) on Topeliuksen vuonna 1887 julkaistu kolmisäkeistöinen jouluruno. Kappale on saattanut olla olemassa vuodesta 1905, mutta julkaistu ensimmäisen kerran 1909. (Pajamo 1982, 42–43.) Sävellyksen taustaa olen kertonut luvussa 3.2.1 kohdassa virsi 31 *Ei valtaa, kultaa loistoa*. Kolmisäkeistöisen suomenkielisen käännöksen *En etsi valtaa, loistoa* on jäänyt tuntemattomaksi. (Sibelius 1975, 10–11.) Sävellyksen yhteislaulukelpoisuudesta kertoo olennaisesti se, että laulu on

niin suomen- kuin ruotsinkielisestä virsikirjasta. Virsikirjaan suomennoksen on tehnyt Niilo Rauhala. Sibeliuksen tekemiä sovituksia kappaleesta ovat: Mieskuorolle TTBB (1935), naiskuorolle SSAA ja soolo-obligatolle (1942), naiskuorolle SA (1942) ja poikakuorolle SSA (1954). (Ylivuorio 2012, 15, 109–111.)

On hangen korkeat, nietokset nro 5 (1901) (Rosas 1975, 2) on opuksen ainoa suomenkieliseen tekstiin sävelletty laulu. Viisisäkeistöisen sanat ovat Wilkku Joukahaisen. Kappale on hyvin suosittu yhteislaulu joulun aikaan. Suosion selittää kaunis melodia, komea säestys ja sen on rytmillisesti sekä melodisesti kaikkein helpoin omaksuttava opuksen joululauluista. Ruotsinkielisen käännöksen *Visst drivor höga som skyn vi ha* on tehnyt Lily Saxén. (Sibelius 1975, 12–13.) Laulusta on kaksi sovitusta: Kahdelle äänelle ja pianolle (1903–1905) ja naiskuorolle SA (1942). (Sibelius-sivusto, 1900–1909)

Soi kiitokseksi luojan (Soi kunniaksi luoja)n op. 23 nro 6 (1897) historiaa olen kertonut kohdissa 3.2.1 ja 3.2.3. Kyseessä on siis osa 6a kymmenenosaisesta Helsingin yliopiston promotioon sävelletystä “Lauluja sekaköörille”, eli SATB. (Dahlström 1987, 90–91.) Sibeliuksen tekemä sovitus naiskuorolle SSAA (Sibelius 2013, 105) on vuodelta 1913. (Kilpeläinen 1992, 39) Kappaleesta löytyy myös mieskuorosovitus, mutta tämän tekijää ei tiedetä, joten sitä en tule listaamaan Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi. (Ylioppilaskunnan laulajat 2003, 188)

Belsazars gästabad (Belsazarin pidot) op. 51 (1906) on Sibeliuksen sävellys Hjalmar Procopén näytelmään, joka ensiesitettiin marraskuussa 1906 Helsingin ruotsalaisessa teatterissa. (Sibelius-sivusto, 51–60) Vaikka kuningas Belsazarin pidot löytyvät Raamatusta Vanhan testamentin Danielin viidennestä kirjasta, on koko kymmenosaisen sävellyksen luetteloiminen kirkolliseksi musiikiksi hankalaa perustella, kyseessä kun on nimenomaan näyttämömusiikista. Yhden osan ja sen sovitukset voin kuitenkin nostaa sieltä luettelooni kirkolliseksi musiikiksi nimittäin: 2b *Den judiska flickans sång - Juutalaistytön laulu* (1906), orkesterisäestyksellä, joka alkaa sanoilla “Vid älvarna i Babylon”, suomeksi “Babylonin virran äärellä” (Sibelius 2005, 142.) on kolmisäkeistöinen juutalaistytön valituslaulu heidän ollessaan Babylonissa vankeudessa. Sovituksia tästä sävellyksestä ovat: *Den judiska flickans sång* JS48 nro 2b (1907) laulu ja piano. Samana vuonna valmistui neliosainen sovitus orkesterille (1907) ja pianolle (1907). Näiden sovitusten toinen osa on nimetty uudestaan ja se on *Solitude - Yksinäisyys* nro 2. Melodia on siis sama kuin *Den judiska flickans sång*. (Sibelius-sivusto, 51–60.)

Valitsen luettelooni piano- ja orkesterisovitukset osasta 2 *Solitude* melodian alkuperän takia. *Solitude* JS48 (1939) sovitus lauluäänelle ja pianolle on melodialtaan sama kuin alkuperäinen *Den judiska flickans sång*, mutta sisältää nyt vain säkeistöt kaksi ja kolme. (Sibelius 2005, 145–146.) Sibelius omisti tämän sovituksen amerikkalaiselle kontraltolle Marian Andersonille. (Sibelius 2005, 16)

Kallion kirkon kellosävelmä op. 65b (1912) Sibelius sävelsi samana vuonna käyttöön vihityn Kallion kirkon kellojen melodian. Kellojen sävelmästä Sibelius teki seuraavat sovitukset: Sekakuorolle SATB *Kellosävel Kallion kirkossa*, sanat Julius Engström (1912), Sekakuorolle SATB *Kellosävel Kallion kirkossa*, sanat Heikki Klemetti sekä sovitus pianolle *Kallion kirkon kellosävel* (1912). (Kilpeläinen 2001, 50–51 ja Sibelius-sivusto, 61–70.)

Laetare anima mea (Ylistä sieluni), Canticque op. 77 nro 1 (1914) sekä **Devotion** – Ab imo pectore (Kaikesta sydäimestäni) op. 77 nro 2 (1915) ovat Sibeliuksen sävellyksiä viululle tai sellolle ja orkesterille. Molemmista löytyy myös sovitus viululle tai sellolle ja pianolle (1914–1916). (Dahlström 2003, 338–340; Kilpeläinen 1992, 57 ja Sibelius-sivusto, 71–80.). Näiden kappaleiden kohdalla niin Lehtinen (2015, 62.), kuin Murtomäki (2003, 45.) mainitsevat sävellysten uskonnollisuuden, jopa tiedon, että kappaleet olisi tarkoitettu soitettavaksi kirkon lehteriltä. (Lehtinen 2015, 62)

Religioso op. 78 nro 3 (1917) on teos viululle tai sellolle ja pianolle, jonka Sibelius sävelsi veljelleen Christianille sellolla soitettavaksi, ilmeisesti Christianin toivuttua vakavasta sairaudesta. Christian kehotti Sibeliukselta ajattelemaan Jumalaa. (Lehtinen 2015, 62.) Myös Murtomäki mainitsee tämän sävellyksen uskonnolliseksi musiikiksi joten luetteloin tämän kirkolliseksi musiikiksi.

Suur' olet, Herra (Den höga himlen) op. 113/JS58a (1927) kappaleesta kerroin luvuissa 3.2.1 virsi 308 *Den höga himlen* sekä 3.2.3 *Suur' olet, Herra*. Sibelius sävelsi tämän Suomen Kanttori-urkuriliitolle. Vuonna 1927 Sibelius teki tästä kappaleesta Suomen Laululle sekakuorosovituksen SATB ja siitä tekijänoikeudet ovat SULASOL hallussa. (Dahlström 1987, 88 ja Marvia 1984, 37) Sovitus mieskuorolle TTBB ja uruille valmistui 1945 erälle papeista muodostuneelle kvartetille Ruotsissa tapahtuneeseen esitykseen. (Kilpeläinen 1992, 111–112.)

Carminalia JS51 (1898) on kolmiosainen sarja perustuen Piae Cantiones lauluihin Suomesta vuodelta 1582. Melodiat kirjoitti ulkomaistista Sibeliukselle Elise Stenbäck

niminen nainen Loviisasta, missä Sibelius vietti aikaa kesäisin. Sibelius sovitti nämä laulut valmiiksi Berliinissä vuonna 1898. (Ylivuori 2012, 15.) Jokaisesta osasta on kolme eri versiota: SAB, SA ja harmoni sekä SA ja piano.

Ecce novum gaudium on tuttu melodia Piae Cantiones nro 13 jonka suomenkieliset sanat alkavat: *Ihme suuri riemuinen, koitti maailmalle.*

Angelus emittitur on Piae Cantiones nro 1 *Enkeli nyt taivaastaan.*

Nämä kaksi ensimmäistä olivat osia laulusarjasta: *Lauluja meidän Herramme ja vapahtajamme Jeesus Kristuksen syntymästä* ja kuuluvat näin mielestäni kirkollisiin lauluihin. *Carminalian* kolmas osa on Piae Cantiones kokoelman laulusarjasta *De vita scholastica - Kouluelämästä* nro 78 *In stadio laboris – Nyt kenttää vaivan suuren.* Tämä on koululaulu eikä kirkollinen sävellys, joten se ei päädy luettelooni kirkolliseksi sävellykseksi.

Ej med klagan JS69 (1905) on Sibeliuksen säveltämä sekakuorolaulu SATB ystävänsä, merkittävän taidemaalari Albert Edelfeltin (1854–1905) hautajaisiin. Sibelius itse johti mieskuorolla vahvistettua sekakuoroa tilaisuudessa. (Ylivuori 2012, 13.) Teksti on Johan Ludvig Runebergin (1804–1877) käsialaa. Sävellys on suomeksi *Ei saa murhein* ja vaihtoehtoinen nimi kappaleelle on *Till minnet av Albert Edelfelt.* (Dahlström 2003, 532) Sävellyksen teksti ei ole uskonnollista, vaan on vertauskuvallista muistelua. Pieni kääntämäni otanta tekstistä: “niin isänmaa sinua suree, kuin ilta suree kesän kastepisaroiita” (Sibelius 2012, 92.) Kappaleen teksti ei puolla valintaa kirkolliseksi musiikiksi, mutta valitsen sävellyksen luettelooni sen perusteella mitä tilaisuutta varten se on sävelletty ja missä rakennuksessa esitetty: Edelfeltin hautajaisissa, jotka pidettiin Helsingin tuomiokirkossa – silloisessa Nikolainkirkossa 24.8.1905. (Dahlström 2003, 532)

On lapsonen syntynyt meille JS148 (1929) on Sibeliuksen Suomen evankeliumiyhdistykselle sävelletty joululaulu sekakuorolle SATB. (Kilpeläinen 1992, 100.) Sanat on kirjoittanut August Verner Jaakkola 1924. Samasta sävellyksestä on Väinö Ilmari Forsman kirjoittanut uudet sanat *Nyt seimelle pienen lapsen* (1948). (Sibelius 2012, 98, 173.)

Sävellys jonka olisin voinut ottaa mukaan luettelooni on **Kantat** JS107 (1911) naiskuorolle SSAA, teksti Walter von Konow käsialaa. (Sibelius 2012, 103) Von Konow oli Sibeliuksen ystävä ja historianopettaja Heurlinska skolan -tyttökoulussa Turussa.

Koulu on siinä alkuperäisessä muodossaan lakannut olemasta, mutta jatkaa yhä toimintaa yhdistymisien kautta Katedralskolan i Åbo -nimellä. Kantaatti on sävelletty 50-vuotisen koulun kunniaksi. (Ylivuorio 2012, 14.) Kappaleen sanat voisivat kyllä puoltaa valintaa: “Härliga gåvor Herre du oss giver, evig vår tacksamhet till dig förbliver!” (Sibelius 2012, 103) Minun suomentamana laulusta otantaa: *Kiitetään Herraa lahjoista; viisaudesta, tiedon ihanuudesta. Viljelee ymmärrystä, nostaa sen tomun yläpuolelle, siehun, joka on luotu ikuisuuden valoa. Muisto koulusta, sinä kaunis ja valoisa.* (Sibelius 2012, 103–104.) Kiitetään Herraa, isolla alkukirjaimella kirjoitettuna, lahjoista, lauletaan sielusta. Monta seikkaa tekstissä voisi puoltaa valintaa, mutta kyseessä on historian opettajan kirjoittama teksti ja tila, jossa kappale esitettiin oli koulun juhlasali. (Dahlström 2003, 565) Jos kyseessä olisi ollut uskonnonopettaja ja tyttökoulu olisi ollut, kuten Katedralskolan oli alkuaan, kirkon ylläpitämä koulu niin sitten valinta olisi ollut selvä. Nyt näillä tiedoilla en voi valita kappaletta Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi.

Toinen esimerkki kappaleesta jonka jätän luetteloni ulkopuolelle on Sibeliuksen pianosarjan *Viisi karakterista impressiota* op. 103 nro 1 *Kyläkirkko* (1923–1924). (Dahlström 2003, 432.) Kyseessä on opus, jossa kuvaillaan erilaisia asioita tai hahmoja. Ensimmäisessä osassa kuvaillaan siis kyläkirkkoa. Käsitökseni mukaan sävellykseen ei sisälly uskonnollisuutta, hengellisyyttä tai vastaavaa, vaan kuvaillaan kirkkoa fyysisenä rakennuksena. Pelkän kirkkorakennuksen kuvailua pianolla ei mielestäni riitä sävellyksen luokitteluksi Sibeliuksen kirkolliseksi musiikiksi.

Lyhyenä mainintana nostan vielä Kilpeläisen (1992) väitöskirjatutkimuksessa löytyneitä lukuisia saksan- ja latinankielisiä kontrapunktiharjoituksia vuosilta 1886–1890 erilaisiin kristillisiin teksteihin, kuten *Der Mensch ist in seinem Leben wie Gras, Gelobet sei dem Herren* ja *Gloria in excelsis Deo*. (Kilpeläinen 1992, 133–140.) Kyseessä ovat kuitenkin harjoitustyöt eikä näitä ole julkaistu virallisesti, joten en valitse niitä luettelooni.

Olen näin käynyt koko Sibeliuksen tuotannon läpi ja poiminut sieltä sävellykset joita pidän Sibeliuksen kirkollisena musiikkina ja ne löytyvät Liitteestä jaoteltuna: Instrumenttimusiikki, Kirkkomusiikki, Kuoromusiikki, Rituaalimusiikki, Virret ja Vokaalimusiikki.

Kategorisoin tällä tavalla luettelooni sävellykset, jotta esimerkiksi kuoronjohtaja voi vain vilkaista listaa ja poimia sieltä kappaleen ohjelmistoon, kun hän haluaa etsiä kuorolleen Sibeliuksen kirkollista kuoromusiikkia. Rituaalimusiikin pidän kuitenkin yhtenä

kokonaisuutena selkeyden takia enkä lähde sitä pilkkomaan, tietyt osat listaan kyllä myös tekemääni jaotteluun.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni oli vastata kysymykseen mitä on Jean Sibeliuksen kirkollinen musiikki ja koostaa hänen tuotannostaan teosluettelo tässä kontekstissa.

Kuten aina, rajan vetäminen on hankalaa, aikaa vievää ja vaatii paljon syvällistä perehtymistä sävellysten taustoihin, joko sävellysprosessiin, mihin tilanteeseen sävelletty, muiden tutkijoiden näkemyksiin, mahdolliseen sanoitukseen, sanoittajan taustaan tai minkälaisia selviä uskonnollisia, hengellisiä tai kirkollisia viittauksia sävellyksestä löytyy.

Rajauksen asettaminen tutkimuksessani Jean Sibeliuksen kirkkomusiikin ja kirkossa esitettävän musiikin välimaastoon kirkolliseksi musiikiksi oli mielestäni onnistunut. Ensimmäisessä vaihtoehdossa tutkimus olisi jäänyt todella suppeaksi, sisältäen vain viisi sävellystä tai jälkimmäisessä, jossa työ olisi paisunut aivan mahdottoman suureksi, voiden periaatteessa käsittää lähes koko Sibeliuksen sävellystuotannon.

Varmasti on keskusteltu vuosikymmeniä, ehkä jopa vuosisatoja kirkon työntekijöiden keskuudessa, minkälaista musiikkia kirkon tiloissa voidaan esittää. Etenkin nykypäivinä tämä taitaa olla jokapäiväinen keskustelun aihe ympäri Suomea. On selvää, että jos vain näitä tässä tutkimuksessani nostamiani kappaleita Sibeliuksen tuotannosta saisi käyttää kirkon erilaisissa tilaisuuksissa, toimituksissa, jumalanpalveluksissa jne. herättäisi se varmasti pahaa mieltä, esimerkiksi omaisissa vainajan siunaustilaisuuden musiikkitoiveiden kariutuessa. Toisaalta rajanveto olisi silloin selkeämpi, eikä jouduttaisi tilanteisiin jossa pohditaan, voiko laulun x esittää, kun sen teksti sisältää hieman kirkonvastaista sanomaa, mutta jos sen vain soittaa ilman laulamista, niin sitten sitä olisi hyväksyttävää käyttää.

Jos tämänkaltaiseen rajavetoon päädyttäisiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä, tarkoittaisi se jokaisen säveltäjän kohdalla samankaltaisen tutkimuksen tekemistä kuin tämä kirjallinen työni. Työmäärä olisi lähes loputtoman suuri ja veisi valtavasti aikaa, onhan säveltäjiä jo pelkästään klassisen musiikin puolella todella paljon, puhumattakaan populaarimusiikista.

Näen, että tutkielmani voi toimia jonkinlaisena ohjenuorana kirkon palveluksessa työskenteleville tai kirkon eri tiloissa esiintyville muusikoille, jos he saavat itse valita musiikkia Sibeliukselta.

Kahden vuoden kuluttua, eli 2027 tulee kuluneeksi 70 vuotta Sibeliuksen kuolemasta. Tämän jälkeen Sibeliuksen musiikki valtaosaltaan vapautuu tekijänoikeuden piiristä ja voisi kuvitella erilaisia sovituksia hänen sävellyksistään alkavan valmistumaan merkittäviä määriä, esimerkiksi kanttoreiden sovituksia seurakunnan kuoroille tai uruille.

Toisaalta tutkielmani voi toimia innoituksena muille tutkijoille tekemään vastaavanlaisia tutkimuksia jostakin toisesta säveltäjästä ja hänen tuotannostaan.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Dahlström, Fabian. 1987. *The Works of Jean Sibelius*. Sibelius-Seura – Sibelius-Samfundet r.y: Helsinki.

Dahlström, Fabian. 2003. *Jean Sibelius: Thematisch-bibliographisches Verzeichnis seiner Werke*. Wiesbaden: Breitkopf & Härtel.

Emanuelsson, Lotta ja Pertti Piispanen. 2015. *Ristilukki on voittoa – ”vaanii ja syö, säde päivän sen vangiksi väijyen käy”*. Verkkojutiset. Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/a/ristilukki-on-voittoa-vaanii-ja-syo-sade-paivan-sen-vangiksi-vaijyen-kay-36133/#27244d1e> (luettu 19.10.2024).

Grimes, Roland L. 2013. *The Craft of Ritual Studies*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195301427.003.0008> (luettu 9.10.2024).

Hynninen, Jorma ja Kalevi Kiviniemi. 2014. *Jean Sibelius "LAULU RISTILUKISTA" op. 27 nro 4 - Jorma Hynninen & Kalevi Kiviniemi*. www.youtube.com. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=zFucDWhnDtY> (luettu 19.10.2024).

Kansalliskirjasto. *Jean Sibelius Works -hankkeen historia ja vuosikertomukset*. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/jean-sibelius-works/jean-sibelius-works-hankkeen-historia-ja-vuosikertomukset> (luettu 2.11.2024).

Kilpeläinen, Kari. 1992. *Tutkielma Jean Sibeliuksen käsikirjoituksista*. Helsinki: Helsingin yliopiston musiikkitieteen laitos.

Kirkkohallitus 2009. *Palvelkaa Herraa iloiten – Jumalanpalvelusten opas*. [3 painos]. Jyväskylä: Kirkkohallitus. Saatavissa: <https://kirkkokasikirja.fi/jp-opas.pdf> (luettu 13.10.2024).

Kotimaisten kielten keskus. 2024. *Rituaali*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/rituaali?searchMode=all> (luettu 22.10.2024).

Lehtinen, Ilari. 2015. *Jean Sibeliuksen henkisen kasvun jäljillä*. Raisio: Sininen Säätio.

MacNulty, W. Kirk. 2007. *Vapaamuurarit: Symbolit, salaisuudet, merkitys*. Suomentanut: Tuija Tuomaala 2007. Helsinki: Tammi.

- Marvia, Einari. 1984. *Sibeliuksen rituaalimusiikki*. Helsinki: V. ja O. M tutkimusloosi Minerva N:o 27.
- Murtomäki, Veijo. 2003. Jean Sibelius urku- ja harmonisäveltäjä. Teoksessa *Urut ajassa – Juhlakirja Kari Jussilalle*, toim. Peter Peitsalo, 45–67. Helsinki: Sibelius-Akatemia kirkkomusiikin osasto.
- Pajamo, Reijo. 1982. *Taas kaikki kauniit muistot: Joululaulujen taustat ja tarinat*. Porvoo: WSOY.
- Pajamo, Reijo. 2001. *Virsikirjan sävelmistöuudistus 1973–1986*. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 25. Vammala: Sibelius-Akatemia.
- Pajamo, Reijo ja Erkki Tuppurainen. 2004. *Suomen musiikin historia – Kirkkomusiikki*. Helsinki: WSOY.
- Poroila, Heikki. 2015. *Yhtenäistetty Jean Sibelius*. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys. Saatavissa: <https://www.musiikkikirjastot.fi/app/uploads/2019/12/Sibelius.pdf> (luettu 19.10.2024).
- Pullinen, Erkki. *Laura – Laulutekstien suomennoksia*. Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. Saatavissa: <https://laura.uniarts.fi/savellys/an-die-musik-2> (luettu 7.2.2025).
- Putkonen, Iida. 2024. *Urkutaiteilija Kalevi Kiviniemi on kuollut*. Yleisradio. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20082048>. (luettu 19.10.2024).
- Sadie, Stanley ja John Tyrrell, toim. 2001. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Volume 15. [2 painos]. London: Macmillan.
- Sadie, Stanley ja John Tyrrell, toim. 2001. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Volume 21. [2 painos]. London: Macmillan.
- Sariola, Yrjö. 1986. *Jumalan kunniaksi ja mielen rakennukseksi: Musiikin teologian peruskysymyksiä*. Helsinki: SLEY-Kirjat.
- Saulo, Sandra. 2020. *Suomalaisen miehen kärsimyksen tulkitsija, baritoni Jorma Hynninen: Musiikin syntymäpäiväkalenteri*. Yleisradio. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/03/suomalaisen-miehen-karsimyksen-tulkitsija-baritoni-jorma-hynninen-musiikin> (luettu 19.10.2024).

Sibelius-sivusto. Ahtokari, Reijo, Markku Hartikainen, Kari Kilpeläinen, Veijo Murtomäki, Vesa Sirén ja Jukka Tiilikainen. Helsingin Suomalainen Klubi. Saatavissa: <https://sibelius.fi/> (luettu 19.10.2024).

Suokunnas, Seppo. 2018. *Virsiavartti – Tietoa, tunnelmaa ja sanomaa virsistä*. Tallinna: Aurinko.

Urponen, Ville. 2020. Ovatko Jean Sibeliuksen *Preludium* (JS 153 nro 1) ja *Postludium* (JS 153 nro 2) urkumusiikkia vai varhaista harmonille sävellettyä vapaamuurarimusiikkia? Teoksessa *Ars et usus musicae organicae: Juhlakirja Olli Porthanille*, toim. Jan Lehtola ja Peter Peitsalo, 193–206. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.

Väinölä, Tauno. 2008. *Virsiokirjamme virret*. Helsinki: Kirjapaja.

Yogobe. *Kundaliinijooga*. Yobobe. Saatavissa: <https://yogobe.com/fi/jooga/tyylit/kundaliini> (luettu 13.10.2024).

Nuottijulkaisut

Klemetti, Heikki. 1932. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messusävelmät*. Toinen painos. Helsinki: Werner Söderström.

Ruotsin kirkon Virsiokirja. 2003. *Ruotsin kirkon Virsiokirja*. Suomen ev. -lut. Kirkon keskusrahasto. Stockholm: Verbum.

Sibelius, Jean. 1967. *Two pieces for the organ Op. 111*. London [Helsinki]: Hinrichsen [Fazer].

Sibelius, Jean. 1969. *Suomen V. ja O. M loosien Rituaalimusiikki Op. 113*. Helsinki: Suomi loosi. Esipuhe Einari Marvia.

Sibelius, Jean. 1975. *Viisi joululaulua op. 1*. Helsinki: Fazer. Esipuhe John Rosas.

Sibelius, Jean. 2005. *Complete Works – Solo songs with Piano*, toim. Jukka Tiilikainen. Germany: Breitkopf & Härtel.

Sibelius, Jean. 2012. *Jean Sibelius Works for Mixed Choir a capella*, toim. Sakari Ylivuorio. Germany: Breitkopf & Härtel.

Viitanen, Harri. 2001. *Jean Sibelius Preludium and Postludium for organ*. Tampere: Warner/Chappell Music Finland Oy.

VirsiKirja. 2000. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon VirsiKirja*. Helsinki: Kirkon keskusrahasto.

Ylioppilaskunnan laulajat. 2003. *Jean Sibelius Säestykselliset mieskuorolaulut*. Helsinki: Ylioppilaskunnan laulajat r.y.

LIITTEET

Liite 1 Teosluettelo

Instrumenttimusiikki

- Op. 51 nro 2 *Solitude (Belsazars gästabad)* (1907) orkesteri
- Op. 51 nro 2 *Solitude (Belsazars gästabad)* (1907) piano
- Op. 65b *Kallion kirkon kellosävelmä* (1912), kellot
- Op. 65b *Kallion kirkon kellosävel* (1912), piano
- Op. 77 nro 1 *Cantique - Laetare anima mea* (1914) viulu ja orkesteri
- Op. 77 nro 1 *Cantique - Laetare anima mea* (1914) sello ja orkesteri
- Op. 77 nro 1 *Cantique - Laetare anima mea* (1914–1915) viulu ja piano
- Op. 77 nro 1 *Cantique - Laetare anima mea* (1916) sello ja piano
- Op. 77 nro 2 *Devotion - Ab imo pectore* (1915) viulu ja orkesteri
- Op. 77 nro 2 *Devotion - Ab imo pectore* (1915) viulu ja piano
- Op. 77 nro 2 *Devotion - Ab imo pectore* (1915–1916) sello ja orkesteri
- Op. 77 nro 2 *Devotion - Ab imo pectore* (1915–1916) sello ja piano
- Op. 78 nro 3 *Religioso* (1917) sello ja piano
- Op. 78 nro 3 *Religioso* (1917) viulu ja piano
- Op. 111a *Intrada uruille* (1925) urut
- Op. 111b *Surusoitto* (1931) urut
- Op. 113 nro 1 *Avaushymni* (Rituaalimusiikki) (1927) harmoni/urut
- Op. 113 nro 8 *Surumarssi* (Rituaalimusiikki) (1927) harmoni/urut
- JS153 nro 1 *Preludium* (1925–1926) urut/harmoni
- JS153 nro 2 *Postludium* (1925–1926) urut/harmoni

Kirkkomusiikki

Op. 107 (JS95) *Herran siunaus* (1925) laulu ja urut

Op. 107 (JS110) *Kolme johdantovuorolaulu* (1925)

Nro 1 *Palmusunnuntaina* laulu, seurakunta ja urut

Nro 2 *Pyhäinpäivänä tai hautajaisjumalanpalveluksissa* laulu, kuoro ja urut

Nro 3 *Kristillisissä nuorisojuhlissa* laulu, seurakunta (kuoro) ja urut

Kuoromusiikki

Op. 1 nro 4 *En etsi valtaa, loistoa* (1935) mieskuoro TTBB

Op. 1 nro 4 *En etsi valtaa, loistoa* (1942) naiskuoro SSAA ja obligato

Op. 1 nro 4 *En etsi valtaa, loistoa* (1942) naiskuoro SA

Op. 1 nro 4 *En etsi valtaa, loistoa* (1954) poikakuoro SSA

Op. 1 nro 5 *On hanget korkeat, nietokset* (1903–1905) kahdelle äänelle ja piano

Op. 1 nro 5 *On hanget korkeat, nietokset* (1942) naiskuoro SA

Op. 23 nro 6a *Soi kiitokseksi luojan* (1897) sekakuoro SATB

Op. 23 nro 6 *Soi kiitokseksi luojan* (1913) naiskuoro SSAA

Op. 26 nro 7 *Finlandia-hymni* (Rituaalimusiikki op. 113) (1938) mieskuoro TTBB. Sanat Wäinö Sola

Op. 65b *Kellosävel Kallion kirkossa* (1912) sekakuoro SATB. Sanat Julius Engström

Op. 65b *Kellosävel Kallion kirkossa* (1912) sekakuoro SATB. Sanat Heikki Klemetti

Op. 113 nro 4 *Ylistyshymni* (Rituaalimusiikki) (1946) sooloääni, mieskuoro TTBB ja harmoni/urut

Op. 113 *Onward, Ye Peoples* (nro 9 *Salem*, Rituaalimusiikki) (1938) mieskuoro ja orkesteri

JS51 *Carminalia* (1898)

1. *Ecce novum gaudium* (*Ihme suuri riemuinen*) sekakuoro SAB

1. *Ecce novum gaudium* (*Ihme suuri riemuinen*) naiskuoro SA ja harmoni

1. *Ecce novum gaudium (Ihme suuri riemuinen)* naiskuoro SA ja piano

2. *Angelus emittitur (Enkeli nyt taivaastaan)* sekakuoro SAB

2. *Angelus emittitur (Enkeli nyt taivaastaan)* naiskuoro SA ja harmoni

2. *Angelus emittitur (Enkeli nyt taivaastaan)* naiskuoro SA ja piano

JS58 *Suur' olet, Herra (Den höga himlen)* (1927) sekakuoro SATB

JS58 *Suur' olet, Herra (Den höga himlen)* (1945) mieskuoro TTBB ja urut

JS69 *Ej med klagan* (1905) sekakuoro SATB

JS148 *On lapsonen syntynyt meille* (1929) sekakuoro SATB. Sanat August Verner Jaakkola

JS148 *Nyt seimelle pienoisen lapsen* (1948) sekakuoro SATB. Sanat Väinö Ilmari Forsman

Rituaalimusiikki

Op. 113 nro 1 *Avaushymni* (Rituaalimusiikki) (1927) harmoni/urut

Op. 113 nro 4 *Ylistyshymni* (1946) sooloääni (tenori D-duuri ja baritoni C-duuri), mieskuoro TTBB ja harmoni/urut

Op. 113 nro 5 *II° eli Toinen aste* (1927) laulu (tenori As-duuri ja baritoni F-duuri), harmoni/urut

Op. 113 nro 8 *Surumarssi* (1927) harmoni/urut

Op. 113 nro 9 *Salem* (1927) laulu (tenori F-duuri ja baritoni D-duuri) ja harmoni/urut

Op. 113 (JS58) nro 10 *Suur' olet, Herra* (1927) laulu ja harmoni/urut

Op. 113 nro 11 *Sulkemishymni* (1927) laulu (tenori A-duuri ja baritoni G-duuri), harmoni/urut

Op. 113 nro 13 *Soi kiitokseksi Luojan* (op. 23 nro 6 1897) laulu ja harmoni/urut

Op. 113 nro 15 *Finlandia-hymni* (op. 26 nro 7) (1938) mieskuoro TTBB. Sanat Väinö Sola

Virret

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suomenkielisessä virsikirjassa (1986)

31 *Ei valtaa, kultaa loistoa* (1909)

462 *Soi kunniaksi Luojan* (1897)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ruotsinkielisessä virsikirjassa (1986)

32 *Giv mig ej glans* (1909)

308 *Den höga himlen* (1927)

451 *Ljud högt du psalm att lova* (1897)

Ruotsin kirkon virsikirjassa *Den svenska psalmboken* (1986)

645 *Giv mig ej glans* (1909)

701 *Ljud högt du psalm att lova* ja *Soi kunniaksi Luojan* (1897)

Vokaalimusiikki

Op. 1 *Viisi joululaulua* (1895–1913) nro 1–4 sanat Zachris Topelius ja nro 5 Wilkku Joukahainen

1. *Nu står jul vid snöig port (Joulupukki kolkuttaa)* (1913) suom. Jussi Snellman

1. *Joulu saapuu portin luo* (1913) Ilta Koskimies

2. *Nu så kommer julen (Jo on joulu täällä)* (1913) suom. Jussi Snellman

2. *Tervehtii jo meitä* (1913) suom. tuntematon

3. *Det mörknar ute (Jo joutuu ilta)* (1897) suom. Aino Suonio

4. *Giv mig ej glans, ej guld, ej prakt (En etsi valtaa, loistoa)* (1909) suom. tuntematon

5. *On hanget korkeat, nietokset (Visst drivor höga som skyn vi ha)* (1901) ruots. Lily Saxén

Op. 26 nro 6 *Soi kiitokseksi Luojan* (Rituaalimusiikki) (1897) laulu ja harmoni/urut

Op. 51 (JS48) 2b. *Den judiska flickans sång (Belsazars gästabud)* (1906) laulu (mezzosopraano) ja orkesteri

Op. 51 (JS48) 2. *Solitude* (1939) laulu (mezzosopraano) ja piano

Op. 113 nro 4 *Ylistyshymni* (Rituaalimusiikki) (1946) sooloääni (tenori D-duuri ja baritoni C-duuri), mieskuoro TTBB ja harmoni/urut

Op. 113 nro 5 *II° eli Toinen aste* (Rituaalimusiikki) (1927) laulu (tenori As-duuri ja baritoni F-duuri), harmoni/urut

Op. 113 nro 9 *Salem* (Rituaalimusiikki) (1927) laulu (tenori F-duuri ja baritoni D-duuri) ja harmoni/urut

Op. 113 nro 11 *Sulkemishymni* (1927) laulu (tenori A-duuri ja baritoni G-duuri), harmoni/urut

JS58 *Suur' olet, Herra* (Rituaalimusiikki) (1927) laulu ja harmoni/urut